

W CROSS I BORDERER

2025

Interreg

Co-funded by
the European Union

NEXT Poland – Ukraine

NA PRZEKÓR TRUDNYM CZASOM НЕЗВАЖАЮЧИ НА СКЛАДНІ ЧАСИ

Praca wre! | Przyroda, która nie zna granic
Робота купить! | Природа, яка не знає кордонів

NA PRZEKÓR TRUDNYM CZASOM | НЕЗВАЖАЮЧИ НА СКЛАДНІ ЧАСИ

We need cooperation more than ever Współpraca jest potrzebna bardziej niż kiedykolwiek	
Нам потрібна співпраця більше, ніж будь-коли	4
Praca wre! Робота кипить!	8
Małe, ale ważne Малі, але важливі	12

W PROGRAMIE | У ПРОГРАМІ

Rok 2025 w Programie 2025 рік у Програмі	14
Konferencja „Priorytet: ŚRODOWISKO i TURYSTYKA”	
Конференція «Пріоритет: ДОВКІЛЛЯ та ТУРИЗМ»	16
Nowa struktura Programu Нова структура Програми	18
Face to face	19

PROMOCJA PROGRAMU | ПРОМОЦІЯ ПРОГРАМИ

Czas promocji Час на промоцію	20
„Kulturalnie o naturze”, czyli IC Day 2025 «Культурно про природу», або IC Day 2025	22
Kuźnia młodych kadr Кузня молодих кадрів	24
W piknikowej atmosferze В атмосфері пікніка	25

POGRANICZA | ПРИКОРДОННЯ

Przyroda, która nie zna granic Природа, яка не знає кордонів	26
Komentarz eksperta Коментар експерта	30

PORTRETY REGIONÓW | ПОРТРЕТИ РЕГІОНІВ

Obwód tarnopolski Тернопільська область	32
Projekty coraz śmielszym krokiem Проєкти дедалі впевненішим кроком	34
Współpraca projektowa wzmacnia więzi transgraniczne	
Співпраця у рамках проєктів зміцнює транскордонні зв'язки	36
Województwo podlaskie Підляське воєводство	38
Projekty wczoraj, dziś i jutro Проєкти вчора, сьогодні та завтра	40
Podlaskie ku nowym wyzwaniom Підляшся до нових викликів	42

KALEJDOSKOP | КАЛЕЙДОСКОП

Pociąg do inwestycji Поїзд до інвестицій	44
Z notatnika babci З бабусининою зошита	48
Quiz Вікторина	50

Szanowni Państwo!
Шановні Друзі!

— Rok 2025 to obchody 35-lecia Interreg, który stał się symbolem współpracy ponad granicami w Europie oraz narzędziem do prowadzenia spójnej polityki w przestrzeni transgranicznej. Cieszymy się, że możemy być częścią dużej, europejskiej rodziny. Interreg to także jeden z pomostów do pełnej integracji ze strukturami unijnymi. Partnerzy już dziś tworzą wspólnie lepszą przestrzeń do życia po obu stronach granicy, z poszanowaniem takich zasad jak konkurencyjność czy transparentność. Szczególny podziw budzi niezłomność, dzięki której realizacja projektów jest możliwa w Ukrainie nawet w cieniu rakiet i dronów. Rok temu miałem nadzieję, że mieszkańcy będą cieszyć się z pierwszych efektów Programu już w czasie pokoju, niestety czas dalej wystawia nas na próbę. Komitet Monitorujący podjął zatem roztropną decyzję, by znaczne środki przeznaczyć na ochronę zdrowia i wzrost bezpieczeństwa. Inwestujemy także w gospodarkę wodno-kanalizacyjną czy zieloną infrastrukturę – chcemy patrzeć w przyszłość z optymizmem. Mamy już łącznie 71 umów grantowych i pierwszy Fundusz Małych Projektów. W jego przypadku czekamy z nadzieją na wybór inicjatyw dla lokalnych społeczności, których rolą będzie dalsze budowanie wzajemnego zaufania. Ponadto 52,5 mln euro zostanie przeznaczone na inwestycje drogowe i kolejowe w ramach dużych projektów infrastrukturalnych, a 5,1 mln euro otrzyma kolejny Fundusz Małych Projektów. Integracja transgraniczna ma ogromny potencjał, a szczególną opieką otaczamy młode pokolenie. W imieniu Instytucji Zarządzającej chciałbym podziękować wszystkim, którzy pomagali rozwijać żagle Interreg NEXT Polska – Ukraina 2021–2027, a na horyzoncie już zaznacza się kurs na 2028–2034. Dziękujemy: Komisji Europejskiej, władzom krajowym i regionalnym, beneficjentom, Regionalnym Punktem Kontaktowym. Dziękuję szczególnie najbliższym współpracownikom z Centrum Projektów Europejskich, a Wspólny Sekretariat wraz z Oddziałem we Lwowie to wspaniały, stabilny zespół i razem życzymy wszystkiego dobrego w 2026 roku!

Andrzej Słodki
Kierownik Wspólnego Sekretariatu
Programu Interreg NEXT Polska – Ukraina 2021–2027

— 2025 рік знаменує 35-ту річницю програми Interreg, яка стала символом співпраці через кордони в Європі та інструментом для впровадження узгодженої транскордонної політики. Ми раді бути частиною великої європейської родини. Interreg також є одним із мостів до повної інтеграції зі структурами ЄС. Партнери вже сьогодні разом створюють краще середовище для життя по обидва боки кордону, дотримуючись таких принципів, як конкурентоспроможність та прозорість. Особливе захоплення викликає незламність, завдяки якій реалізуються проєкти в Україні навіть під ворожими ракетами та безпілотниками. Рік тому я мав надію, що мешканці насолоджуватимуться першими результатами Програми вже в мирний час, але, на жаль, час продовжує випробовувати нас. Тому Моніторинговим комітетом було ухвалене виважене рішення виділити значні кошти на охорону здоров'я та покращення безпеки. Ми також інвестуємо в галузі водопостачання, каналізування та зеленої інфраструктури – хочемо дивитися в майбутнє з оптимізмом. Ми вже підписали загалом 71 грантову угоду та затвердили перший Фонд малих проєктів. У рамках цього фонду ми з нетерпінням чекаємо на відбір ініціатив для місцевих громад, роль яких полягатиме в подальшому зміцненні взаємної довіри. Крім того, 52,5 мільйона євро буде виділено на автомобільні дороги та залізничні колії в рамках великих інфраструктурних проєктів, а 5,1 мільйона євро буде виділено для Фонду малих проєктів. Транскордонна інтеграція має величезний потенціал, і ми особливо віддані підтримці молодого покоління. Від імені Органу управління я хотів би подякувати всім, хто допоміг розпочати програму Interreg NEXT Польща-Україна 2021–2027, а на горизонті вже нова перспектива на 2028–2034 роки. Дякую Європейській комісії, національним та регіональним органам влади, бенефіціарам та регіональним контактним пунктам. Особлива подяка моїм найближчим колегам з Центру європейських проєктів. Спільний секретariat разом із його Представництвом у Львові – це чудова, стабільна команда. Разом ми бажаємо вам усього найкращого у 2026 році!

Андрей Слодкий
Керівник Спільного секретаріату
Програми Interreg NEXT Польща – Україна 2021–2027

WE NEED COOPERATION MORE THAN EVER

*interview with Jozef Michálek
– Programme manager at
European Commission, DG
REGIO, desk-officer of the
Programme Interreg NEXT
Poland – Ukraine 2021–2027*

CROSSBORDERER: Interreg is celebrating its 35th anniversary. How has this initiative evolved during this period? Has its purpose changed, and if so, how? In achieving which objectives has Interreg proven to be the most effective and brought the greatest benefits?

JOZEF MICHÁLEK: *In the early 1990s, Interreg was introduced as a tool with the objective of supporting border regions faced with additional challenges due to the roll-out of the EU single market. Ever since, Interreg programmes have been growing in importance, with increasing budgets, and new solutions being created to address common challenges.*

Today it is clear that Interreg has matured, and it is more than a funding mechanism. Interreg is a political tool that strengthens European cohesion, fosters territorial cooperation and turns borders from barriers to opportunities. In the current geopolitically volatile environment, Interreg has grasped the enlargement momentum, as it provides a unique level-playing field for EU candidate countries and has the ambition to bring stability to sensitive border regions.

Interreg serves as an instrument to address together the shared challenges that the regions are facing, be it cross-border security cooperation, civil protection, fostering resilience and preparedness, or crisis management. It is a way to define measures for disaster risk management, strengthen cooperation of healthcare services, but also to enhance economic integration, mobility and create networks of trust for people-to-people actions.

New challenges and opportunities emerge constantly, and the regions and local communities are best placed to tackle them. I am confident that we have managed to strengthen the ownership feeling among the programme stakeholders, as we can see both Polish and Ukrainian authorities and beneficiaries actively delivering projects for the benefit of their shared cross-border region.

What actions, at various decision-making levels, should be taken to make Interreg an even stronger – perhaps flagship – instrument for implementing European Union policies?

I believe the Interreg brand is already widely recognised across the EU. It has a unique delivery and governance model. We should realise that the decision-making about selection criteria, priority areas and the projects themselves remains in the hands of local and regional stakeholders. This is the famous place-based approach, which is a cornerstone of how Interreg brings change for communities in border regions that they call home.

Now, all involved should continue the great work in spreading the name of Interreg and promoting its achievements wherever possible. With Interreg, we are bringing cooperation where it would not exist, we are creating new links, sharing knowledge and experience across the EU's regions. Our added value is that we search for partners across borders, we create new bonds and cooperate to improve the way people live in border areas.

Turning directly to our field and looking back a bit — how would you assess the past few years of implementing the PL-UA Programme? To what extent have the Programme and its beneficiaries managed the challenges, particularly changes to its territory, thematic scope, and the ongoing war in Ukraine?

For more than four years now, the programme has been under sustained pressure on multiple levels. Starting with the COVID-19 pandemic, followed by fraudulent elections in Belarus and finally the Russian military aggression against Ukraine, the programme authorities, beneficiaries and the Commission have all had to change the way we cooperate.

During the pandemic we learned to keep connected via electronic means and to come up with flexible solutions. The projects had to adapt to new realities but were still able to deliver.

After the deterioration of the political situation in Belarus, the local population, opposition and civil society came under attack. We immediately redirected assistance away from the central authorities and aimed to finalise at least those projects which kept Belarusian civil society afloat.

“For more than four years now, the programme has been under sustained pressure on multiple levels. Starting with the COVID-19 pandemic, followed by fraudulent elections in Belarus and finally the Russian military aggression against Ukraine, the programme authorities, beneficiaries and the Commission have all had to change the way we cooperate.”

Everything changed radically after Russia's full-scale invasion of Ukraine. The Commission swiftly suspended financing agreements with both Russia and its accomplice Belarus. That led to a lot of difficult changes to projects. Our objective was always to finalise those projects benefiting Poland and Ukraine. For that reason, the EU adopted a specific regulation for programmes under disruption, which allowed for a flexible approach in these unprecedented times. In addition, the cancellation of cooperation programmes with Russia and Belarus meant that the Commission could move EUR 160 million to support programmes with Ukraine and Moldova. Poland-Ukraine received a significant amount. And I would like to thank the programme authorities for their efforts and perseverance as they showed the unwavering will to deliver for the common good.

The programme and the beneficiaries were instrumental in providing humanitarian aid, power generators and shelter for those fleeing the aggression. A lot of resources were redirected towards projects improving healthcare facilities, equipment for firefighters, and towards transport infrastructure to support the EU-Ukraine Solidarity Lanes initiative.

We are living at a turning point, and I believe the cooperation between partners has never been more needed as today.

Looking ahead — this summer, the European Commission presented proposals for legal regulations that will help shape the future perspective of Interreg. What picture emerges from these proposals, and what changes can we already expect in the context of implementing the PL-UA Programme?

The Commission proposal of July for the next Multiannual Financial Framework for 2028-2034 brings several elements of change, while however, still maintaining a good proportion of continuity. With those changes, the Commission aims to achieve a simpler, more streamlined and harmonised approach to cohesion policy. With regard to Interreg, the proposal introduces a separate Interreg Plan for all programmes as we know them in this period. This means one Interreg Plan, which would be composed of a general part, identifying the geographies and allocations, and Interreg Plan “chapters” providing a summary of measures for what we currently refer to as programmes. On top of the currently existing two Interreg-specific objectives, a third is being added for “more resilient regions bordering Russia, Belarus and Ukraine”.

As in the whole cohesion policy post 2027, there would be a focus on the performance-based approach which would mean identifying milestones and targets that would be defined at the level of Interreg chapters.

I would like to reassure you about multiple aspects that will provide continuity with how Interreg programmes function currently. It should be noted that the total budget for Interreg has been increased, to EUR 10.3 billion, which confirms that the Interreg brand is being recognised as a successful tool. We would maintain the focus on the partnership approach, shared management and the governance mode, which have proven beneficial for the local and regional levels. Interreg chapters will define a single managing authority, audit authority and joint secretariat, as well as group of auditors. A monitoring committee for each chapter would play the same role as today.

As regards programme areas, the Commission would expect that programmes will continue with the geography they applied in the current period. As for EU co-financing levels, the proposal focuses on the rate of national contribution, which is set at 15% for Interreg chapters on external borders that is amongst the lowest rates proposed.

Now the proposal is in the hands of the co-legislators, the Council and the European Parliament, who will have to negotiate its content in the upcoming months. I would encourage all the interested authorities to stay engaged in this process and follow developments regularly.

Given the current threats, it is clear that the needs of programmes along the EU's eastern border are unique, and expectations for them are constantly growing. Ahead of the upcoming new EU financial perspective, what are the Commission's expectations for these programmes? Are any special tools or additional financial resources

being considered to support this currently sensitive part of Europe and strengthen the impact and effectiveness of these programmes?

Indeed, the current geopolitical circumstances have led to unprecedented shifts in the socio-economic situation of the eastern border regions. That is the reason why the Commission's Executive Vice-President Fitto has been mandated in his mission letter to address their specific challenges and support them in the reorientation of their local economy. Through a variety of consultations, discussions and events, the communities most affected in the regions bordering Russia and Belarus have been heard. The outcome of these wide-ranging consultations will be reflected in a Communication on Eastern border regions that the Commission plans to publish in the first quarter of 2026.

The current Interreg programmes in the eastern border regions have seen their funding increased. Some programmes have extended their programme areas with regions that lost cooperation options. There is a lot of ongoing coordination activities between programmes that cover this area. I believe that this is a good basis on which the Member States on the eastern flank of the EU can build to strengthen their resilience.

As I mentioned, in these unprecedented times we need cooperation more than ever. The solid basis of cooperation between Poland and Ukraine has shown its added value and brought undoubted benefits. Therefore, I would like to wish everyone a lot of strength in building our common future.

“Our added value is that we search for partners across borders, we create new bonds and cooperate to improve the way people live in border areas.”

Wywiad
w wersji PL

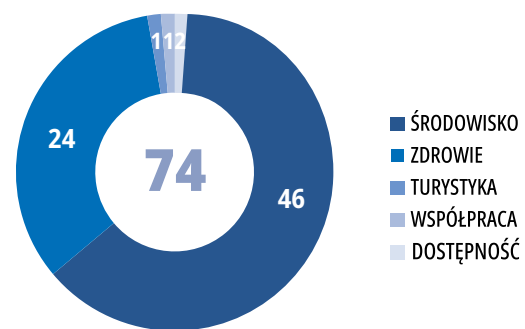
Інтерв'ю
в версії UA

PRACA WRE!

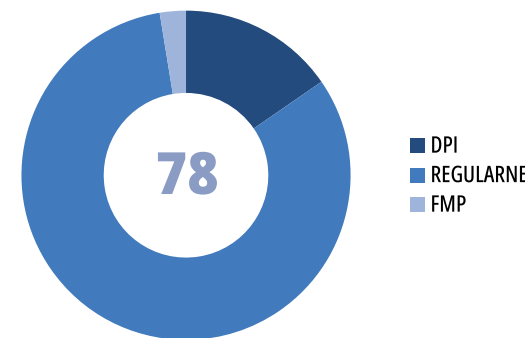
Огромна większość projektów regularnych 2021–2027 jest w fazie realizacji. Co więcej, dzięki oszczędnościom, które pojawiły się w niektórych projektach, Komitet Monitorujący, który obradował 8 października koło Użhorodu (UA), skierował środki na zakontraktowanie dodatkowych wniosków z listy rezerwowej. Jednocześnie to posiedzenie Komitetu dało nam pewność, że 52,5 mln euro zostanie przeznaczone na inwestycje drogowe i kolejowe w ramach dużych projektów infrastrukturalnych,

natomiast 5,1 mln euro otrzyma Fundusz Małych Projektów wspierających rozwój gospodarki o obiegu zamkniętym. W ten sposób w realizacji są już oba projekty związane z obsługą Funduszy Małych Projektów w priorytetach WSPÓŁPRACA i ŚRODOWISKO. Komitet rozpoczął także dyskusję o perspektywie finansowej 2028–2034 i kontynuacji polsko-ukraińskiej współpracy transgranicznej w sprawdzonej formule. A tak wygląda postęp w realizacji projektów w roku 2025 w liczbach i fotorelacji:

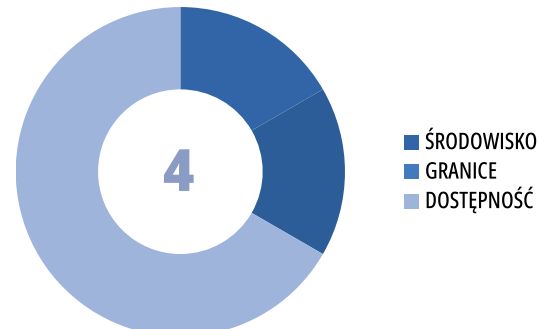
LICZBA ZAKONTRAKTOWANYCH PROJEKTÓW

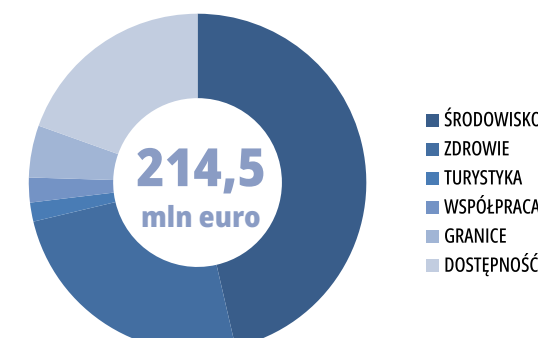
PODZIAŁ ZE WZGLĘDU NA RODZAJ PROJEKTÓW

LICZBA PROJEKTÓW W TRAKCIE KONTRAKTACJI

DOFINANSOWANIE Z PODZIAŁEM NA PRIORYTETY

PARTNERZY W PROJEKTACH

LUBELSKIE	29
MAZOWIECKIE	20
PODKARPACKIE	23
PODLASKIE	23

IWANOFRANKIWSKI	10
KIJOWSKI*	1
LWOWSKI	34
RÓWIEŃSKI	13
TARNOPOLSKI	12
WOŁYŃSKI	20
ZAKARPACKI	16

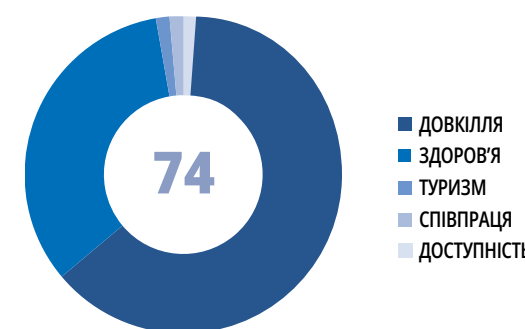
* Duży Projekt Infrastrukturalny w priorytecie GRANICE po stronie ukraińskiej zostanie zrealizowany w obwodzie lwowskim

РОБОТА КИПИТЬ!

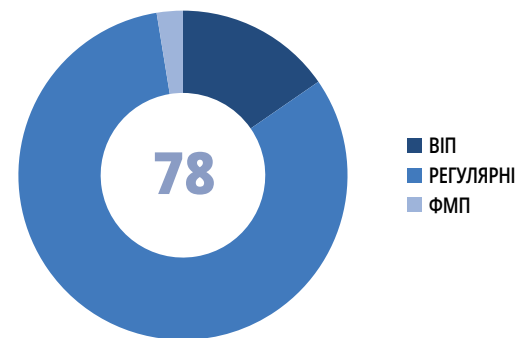
Більшість регулярних проектів на 2021–2027 роки вже реалізуються. Крім того, завдяки економії коштів у деяких проектах, Моніторинговий комітет, засідання якого відбулося 8 жовтня поблизу Ужгорода (Україна), виділив кошти на реалізацію додаткових проектів з резервного списку. Також, на цьому засіданні Комітету було прийнято рішення, що 52,5 млн євро буде виділено на автомобільну та залізничну галузі в рамках великих інфраструктурних проектів, а 5,1 млн євро буде виділено для Фонду малих

проектів, діяльність якого буде спрямована на розвиток циркулярної економіки. Таким чином, реалізуються вже два проекти із забезпечення функціонування Фондів малих проектів у пріоритетах СПІВПРАЦЯ та ДОВКІЛЛЯ. Комітет також розпочав обговорення фінансової перспективи на 2028–2034 роки та продовження польсько-українського транскордонного співробітництва у вже перевіреному форматі. Ось огляд поступу в реалізації проектів у 2025 році, у цифрах та фотографіях:

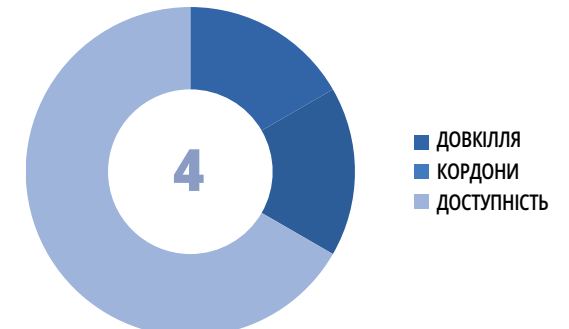
КІЛЬКІСТЬ ЗАКОНТРАКТОВАНИХ ПРОЕКТІВ

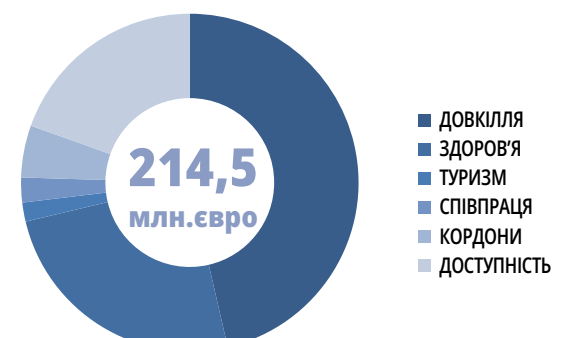
ПОДІЛ ПРОЕКТІВ ЗА ВИДАМИ

КІЛЬКІСТЬ ПРОЕКТІВ НА СТАДІЇ КОНТРАКТУВАННЯ

ЧАСТКА ДОФІНАНСУВАННЯ ЗА ПРІОРИТЕТАМИ

ПАРТНЕРИ В ПРОЕКТАХ

ЛЮБЛІНСЬКЕ	29
МАЗОВЕЦЬКЕ	20
ПІДКАРПАТСЬКЕ	23
ПІДЛЯСЬКЕ	23

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА	10
КИЇВСЬКА*	1
ЛЬВІВСЬКА	34
РІВНЕНСЬКА	13
ТЕРНОПІЛЬСЬКА	12
ВОЛИНСЬКА	20
ЗАКАРПАТСЬКА	16

* Великий інфраструктурний проект у рамках пріоритету КОРДОНИ з української сторони буде реалізовано у Львівській області

GoldenEye

Zakończono pierwszy etap rozbudowy oddziału okulistycznego w Dębicy. Oddział okulistyczny Obwodowego Szpitala Klinicznego w Tarnopolu zakupił nowy sprzęt — w tym nowoczesny system do chirurgii oka.

Завершено перший етап розширення офтальмологічного відділення в Дембіці. Офтальмологічне відділення Тернопільської обласної клінічної лікарні придбало нове обладнання, зокрема сучасну систему для хірургії ока.

Insidelmaging

Szpital Wojewódzki w Siedlcach zmodernizował pomieszczenia Oddziału Diagnostyki Obrazowej. Regionalne Centrum Diagnostyki Klinicznej we Lwowie rozpoczęło modernizację.

У Регіональній лікарні в Седльцях модернізовано приміщення відділення візуалізаційної діагностики. Регіональний клінічний діагностичний центр у Львові розпочав модернізацію.

NeuroExcellence

Szpital Kliniczny Uniwersytetu w Białymstoku zakupił nowoczesny system neuronawigacyjny. Szpital Kliniczny Obwodu Wołyńskiego opracowuje dokumentację techniczną renowacji. Lekarze i pielęgniarki ze szpitala w Wołyniu odbyli szkolenia w Białymstoku.

Клінічна лікарня Білостоцького університету придбала сучасну нейронавігаційну систему. Волинська обласна клінічна лікарня розробляє технічну документацію для реконструкції. Лікарі та медсестри Волинської лікарні пройшли навчання в Білостоці.

Future4Kids

Partner ukraiński zakupił sprzęt ultrasonograficzny, monitorujący i tomograf. Po stronie polskiej zakupiono sprzęt komputerowy wraz z oprogramowaniem i sprzęt medyczny. Odbyła się wymiana wiedzy medycznej między lekarzami z obu krajów.

Український партнер придбав обладнання для ультразвукової діагностики, моніторингу та комп'ютерної томографії. З польської сторони було придбано комп'ютерне обладнання, програмне забезпечення та медичне обладнання. Відбувся обмін знаннями в галузі медицини між лікарями обох країн.

RehabHelpPL-UA

Trwa renowacja i modernizacja 2 oddziałów w Białymstoku. Szpital w Białymstoku zakupił echokardiograf i aparat rentgenowski oraz wyprodukował filmy promocyjne. Szpital we Włodzimierzu zyskał nowoczesny sprzęt do leczenia chorób neurologicznych.

У Білостоці триває ремонт та модернізація двох відділень. Лікарня в Білостоці придбала ехокардіограф та рентгенівський апарат і випустила промоційні відеоролики. Лікарня у Володимирі придбала сучасне обладнання для лікування неврологічних захворювань.

ClimSafe

Partner ukraiński ogłosił przetarg na przebudowę Centrum Szkolenia Strażaków Ochotniczych i Ratownictwa w Łucku. Po stronie polskiej powstało 6 punktów łączności radiowej, zakupiono 2 pojazdy operacyjne wraz z wyposażeniem, ogłoszono przetarg na dostawę 2 pojazdów strażackich i ratowniczych.

Український партнер оголосив тендер на реконструкцію Навчально-практичного центру підготовки пожежних-добровольців у Луцьку. З польського боку було встановлено шість пунктів радіозв'язку, придбано два оперативні автомобілі з обладнанням, а також оголошено тендер на постачання двох пожежно-рятувальних автомобілів.

FIRE&WATERPROOF

Po stronie polskiej partner pozyskał 2 kontenery na mobilne magazyny przeciwpożarowe, opracowano dokumentację techniczną na dostawę sprzętu ratowniczego, zorganizowano 2 z 4 planowanych szkoleń. Po stronie ukraińskiej planowana jest wymiana 100 hydrantów przeciwpożarowych, dla których opracowano dokumentację techniczną.

З польського боку партнер придбав два контейнери для мобільних сховищ для паводкових рятувальних засобів, розробив технічну документацію на поставку рятувального обладнання та організував два з чотирьох запланованих навчань. З українського боку планується заміна 100 пожежних гідрантів, для чого розроблено технічну документацію.

RescueCars

Szpital w Łosicach zmodernizował i rozbudował swoje zaplecze, w tym rampę dla karettek pogotowia, klinikę chirurgiczną i poczekalnię. Zakupił karetkę pogotowia i sprzęt diagnostyczny, w tym: gastroskopy, kolonoskopy i system obrazowania wizualnego. Szpital w Iwano-Frankiwsku kupił 2 karetki pogotowia. Obaj partnerzy zorganizowali pikniki edukacyjne.

В лікарні в Лосицях модернізовано та розширено приміщення, включаючи пандус для швидкої допомоги, хірургічну клініку та зал очікування. Було придбано машину швидкої допомоги та діагностичне обладнання, зокрема гастроскопи, колоноскопи та систему візуального зображення. У лікарні в Івано-Франківську придбано дві машини швидкої допомоги. Обидва партнери організували освітні пікніки.

CitiesOfGreen

Po stronie polskiej powstaje 8 z 9 parków kieszonkowych. W gminie Prywilne trwają prace związane z budową ścieżek dla pieszych. W Gródku trwa przebudowa parku.

З польського боку будується вісім із дев'яти кишенькових парків. Привільненській громаді тривають роботи з будівництва пішохідних доріжок. У Городку триває реконструкція парку.

ParksMatter

Polski partner projektu zakończył rewitalizację zabytkowego parku im. W. Szafera w Rzeszowie. Ukraiński partner zagospodarowuje przestrzeń edukacyjną i rekreacyjną w parku w Iwano-Frankiwsku. Partnerzy prowadzą kampanie ekologiczne dla dzieci.

Польський партнер проекту завершив ревіталізацію історичного парку імені В. Шафера в Жешові. Український партнер розробляє освітні та рекреаційні території в парку в Івано-Франківську. Партнери проводять екологічні кампанії для дітей.

TrainToNature

Na głównej stacji bieszczadzkiej wąskotorówki w Majdanie koło Cisnej polski partner tworzy nowoczesne centrum obsługi turystycznej, buduje edukacyjny most dla pieszych z platformą widokową wzdłuż skraju lasu, remontuje odcinek torów kolejowych dla drezyn. W Wygodzie partner ukraiński tworzy muzeum kolei wąskotorowej oraz ścieżkę dla pieszych i rowerzystów.

На головній станції Бещадської вузькоколійної залізниці в Майдані поблизу Цісної польський партнер створює сучасний туристичний центр, будує пішохідний міст з оглядовим майданчиком вздовж узлісся та реконструює ділянку залізничної колії для дрезин. У Вигоді український партнер створює музей вузькоколійки та пішохідно-велосипедну доріжку.

MAŁE, ALE WAŻNE

24 października 2025 roku zakończył się I nabór wniosków o dofinansowanie małych projektów. Został on przeprowadzony w ramach Funduszu Małych Projektów priorytetu WSPÓŁPRACA. Zarządza nim wyłoniony przez Program operator – Stowarzyszenie Euroregion Karpacki.

W naborze wpłynęło 126 wniosków o łącznej wartości dofinansowania z UE przekraczającej 9,6 mln EUR. Przewidziany budżet dla tego naboru wynosi 2 mln EUR. Małe projekty mogą otrzymać dotację w wysokości do 90 000 EUR. Poziom dofinansowania na ich realizację stanowi aż 90%.

W pierwszym naborze wzięło udział 281 instytucji, z czego 137 z Polski i 144 z Ukrainy. Największym zainteresowaniem wykazały się jednostki samorządu terytorialnego, tuż za nimi uplasowały się organizacje pozarządowe (NGO).

Ogromna większość to wnioski o najwyższy poziom dofinansowania.

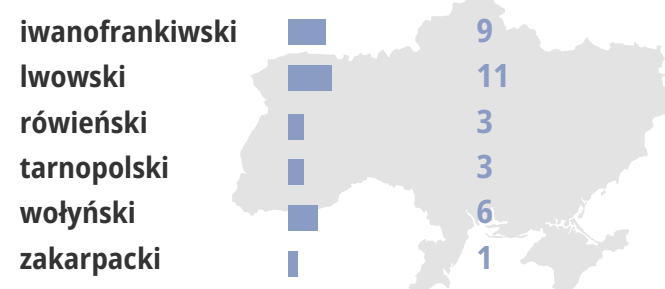
Ocena formalna i merytoryczna złożonych wniosków potrwa do końca I kwartału 2026 roku. Jednocześnie rozpocznie się II nabór wniosków w priorytecie WSPÓŁPRACA, którego budżet również wyniesie 2 mln EUR.

PODZIAŁ WNIOSKÓW ZE WZGLĘDU NA REGIONY, W KTÓRYCH ZOSTAŁY ZŁOŻONE

PL 93

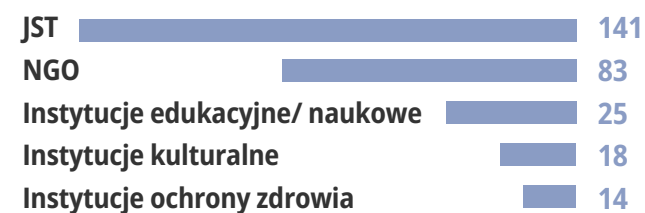

UA 33

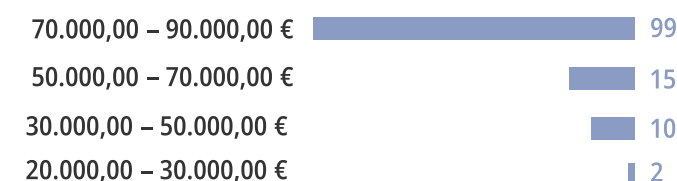

TYPU WNIOSKODAWCÓW

281 instytucji

WNIOSKOWANY POZIOM DOFINANSOWANIA PROJEKTÓW

МАЛІ, АЛЕ ВАЖЛИВІ

Перший конкурс заявок на фінансування малих проєктів завершився 24 жовтня 2025 року. Він проводився в рамках Фонду малих проєктів, пріоритет СПІВПРАЦЯ. Його адмініструє оператор, визначений Програмою – Асоціація "Карпатський єврорегіон".

У рамках конкурсу надійшло 126 заявок на загальну суму співфінансування ЄС понад 9,6 мільйона євро. Бюджет цього конкурсу становить 2 мільйони євро. Мали проєкти можуть отримати грант до 90 000 євро. Частка співфінансування для цих проєктів становить 90%.

До участі у першому конкурсі заявок подалася 281 установа, зокрема 137 з Польщі та 144 з України. Найбільший інтерес виявили органи місцевого самоврядування та неурядові організації (НУО).

Переважна більшість заявок подана на максимальну частку співфінансування.

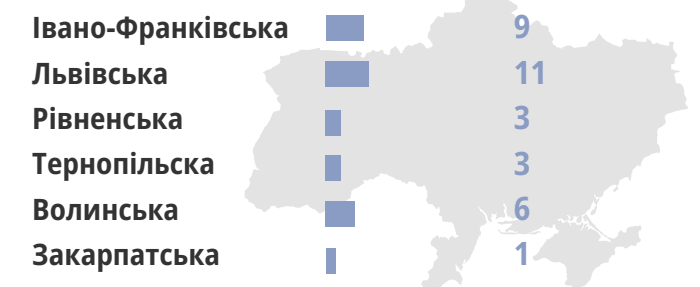
Адміністративна та якісна оцінка поданих заявок триватиме до кінця першого кварталу 2026 року. В цей же час розпочнеться другий конкурс заявок за пріоритетом СПІВПРАЦЯ з бюджетом 2 мільйони євро.

РОЗПОДІЛ КІЛЬКОСТІ ЗАЯВОК ПО РЕГІОНАХ, ВІД ЯКИХ ПОДАНІ

PL 93

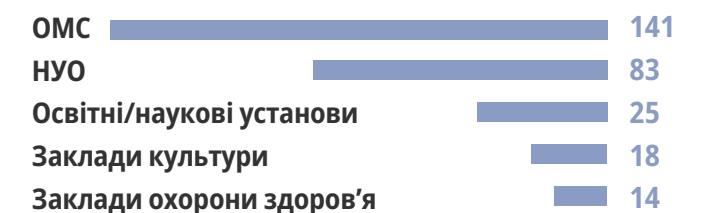

UA 33

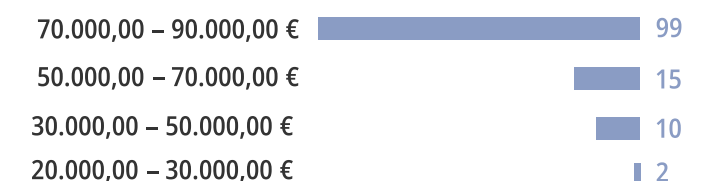

КАТЕГОРІЇ ЗАЯВНИКІВ

281 установа

ЗАПИТУВАНА ЧАСТКА СПІВФІНАНСУВАННЯ ПРОЄКТУ

ROK 2025 W PROGRAMIE

... to przede wszystkim wsparcie dla partnerów projektów będących już w realizacji – poprzez szkolenia, wymianę informacji i doświadczeń oraz bieżące kontakty. By móc jeszcze lepiej wspierać wnioskodawców, beneficjentów i interesariuszy Programu, uruchomiliśmy sieć Regionalnych Punktów Kontaktowych w Ukrainie i rozwijamy ich działalność w Polsce. Ten rok przyniósł także długo oczekiwany nabór wniosków w ramach Funduszu Małych Projektów w priorytecie WSPÓŁPRACA.

Na początku roku odnotowaliśmy pierwsze wydatki w realizowanych projektach, dzięki czemu mogliśmy skierować do Komisji Europejskiej pierwszy wniosek o płatność. Objął on wydatki polskich partnerów projektów na kwotę ponad 890 tys. EUR, z czego dofinansowanie ze środków UE wyniosło 775 tys. EUR. To ważny sygnał, że partnerzy projektów aktywnie przystąpili do pracy.

Wpieraliśmy działania projektów przez cały rok, między innymi poprzez szkolenia. Dotyczyły one wielu zagadnień – od ogólnych zasad realizacji, poprzez zamówienia publiczne, pracę w systemie CST, aż po kwestie związane z promocją i komunikacją. W tej ostatniej dziedzinie zorganizowaliśmy warsztaty komunikacyjne z udziałem przedstawicieli projektów, w interesującej formule wywiadów online (najciekawsze cytaty na str. 19). Szkolenia pozwalają wymienić się doświadczeniami oraz poszerzyć umiejętności niezbędne w procesie sprawnej realizacji projektów. Pomocny w tym jest także wspólny Podręcznik Programu obejmujący wszystkie typy projektów, który pojawił się w maju. W tym samym czasie naszą strukturę wzmocniło 6 Regionalnych Punktów Kontaktowych (RPK) utworzonych we wszystkich obwodach Programu po stronie ukraińskiej. Równolegle swoją działalność rozwijały istniejące już punkty po polskiej stronie. RPK znacząco skracają dostęp do informacji wszystkim wnioskodawcom, partnerom projektów i interesariuszom Programu (więcej na str. 18).

Również w maju odbyła się konferencja „Priorytet: ŚRODOWISKO i TURYSTYKA” w Lublinie. Wydarzenie było okazją do zaprezentowania projektów realizowanych w tych dziedzinach, wymiany doświadczeń, nawiązania kontaktów oraz stworzenia platformy współpracy pomiędzy partnerami w mniej formalnej, inspirującej atmosferze (więcej na str. 16-17).

Wsparcie dla projektów to także udział przedstawicieli Programu w wydarzeniach projektowych. W każdym miesiącu 2025 roku byliśmy obecni na uroczystościach podpisania umów grantowych i partnerskich, konferencjach i spotkaniach. 3 czerwca, w wyjątkowym otoczeniu i gronie gości na zamku w Łańcut, miało miejsce uroczyste podpisanie umowy na realizację Funduszu Małych Projektów w priorytecie WSPÓŁPRACA. Niespełna dwa miesiące później – 29 lipca ruszyła długo oczekiwana I tura naboru wniosków trwająca do 24 października. Dofinansowanie będą mogły uzyskać małe projekty, które wzmocnią współdziałanie mieszkańców, instytucji i organizacji po obu stronach granicy. Wyniki naboru poznamy po Nowym Roku.

Jesienią odbyło się posiedzenie Komitetu Monitorującego, którego tematem był m.in. stan wdrożenia Programu, w tym Funduszy Małych Projektów, decyzje w sprawie przeznaczenia oszczędności i stan realizacji Dużych Projektów Infrastrukturalnych.

2025 РІК У ПРОГРАМІ

...це, перш за все, підтримка партнерів проектів, що вже реалізуються – через навчання, обмін інформацією та досвідом, а також постійні контакти. Для подальшої підтримки заявників, бенефіціарів та зацікавлених сторін Програми ми організували мережу регіональних контактних пунктів в Україні та розширюємо їхню діяльність у Польщі. Цього року також відбувся довгоочікуваний конкурсний набір у рамках Фонду малих проектів у пріоритеті СПІВПРАЦЯ.

На початку року ми зафіксували перші витрати поточних проектів, що дозволило нам подати першу заяву на платіж до Європейської Комісії. Вона охопила витрати польських партнерів проектів на загальну суму понад 890 000 євро, з яких фінансування ЄС становило 775 000 євро. Це важливий сигнал того, що партнери проектів активно приступили до роботи.

Ми підтримували діяльність проектів протягом усього року, в тому числі шляхом проведення навчань. Вони охоплювали широкий спектр тем – від загальних принципів реалізації, публічних закупівель, роботи в системі CST до питань, пов'язаних з промоцією та комунікацією. Зокрема, на тему комунікації ми організували семінар за участі представників проектів у цікавому форматі онлайн-інтерв'ю (найцікавіші цитати на стор. 19). Навчання дозволяють нам обмінюватися досвідом та розширювати навички, необхідні для ефективної реалізації проектів. Корисним у цьому відношенні виявився також спільний Програмний Посібник, який з'явився у травні та охоплює всі типи проектів. У той же час, наша структура була підсилена 6-ма регіональними контактними пунктами (РКП), створеними в усіх регіонах Програми з українського боку. Паралельно розвивали свою діяльність вже існуючі пункти з польського боку. РКП значно полегшують доступ до інформації для всіх заявників, партнерів проектів та зацікавлених сторін Програми (докладніше на стор. 18).

Також у травні в Любліні відбулася конференція «Приоритет: ДОВКІЛЛЯ і ТУРИЗМ». Захід став можливістю представити проекти, реалізовані у цих сферах, обмінятися досвідом, налагодити контакти та створити платформу для співпраці між партнерами у менш формальній, надихаючій атмосфері (детальніше на стор. 16-17).

Підтримка проектів також включає участь представників Програми у проектних заходах. Щомісяця 2025 року ми були присутні на церемоніях підписання грантових контрактів та партнерських угод, конференціях та зустрічах. В урочистій атмосфері, серед гостей замку у Ланьцуті, 3 червня відбулося урочисте підписання угоди про реалізацію Фонду малих проектів за пріоритетом СПІВПРАЦЯ. Менш ніж через два місяці, 29 липня, розпочався довгоочікуваний перший раунд конкурсного набору заявок, який тривав до 24 жовтня. Грант буде доступний для невеликих проектів, які зміцнюють співпрацю між мешканцями, установами та організаціями по обидва боки кордону. Результати конкурсу будуть відомі після Нового року.

Восени відбулося засідання Моніторингового Комітету, на якому, серед іншого, обговорювалися стан реалізації Програми, в тому числі Фондів малих проектів, рішення щодо розподілу заощаджень та хід реалізації Великих інфраструктурних проектів.

Konferencja „Priorytet: ŚRODOWISKO i TURYSTYKA”

W 2025 roku Lublin był miejscem konferencji poświęconej dwóm priorytetom Programu: ŚRODOWISKO i TURYSTYKA. W dniach 21-22 maja spotkaliśmy się z partnerami projektów i przedstawicielami Komitetu Monitorującego. Z uwagi na duże zainteresowanie wydarzeniem część uczestników wzięła udział online.

Konferencja była okazją do zapoznania się z projektami środowiskowymi zrealizowanymi w ramach Programu PL-BY-UA 2014–2020, z założeniami i spodziewanymi efektami priorytetów ŚRODOWISKO i TURYSTYKA oraz z pozostałymi projektami Programu na lata 2021–2027. Wielu informacji dostarczyły dwa panele dyskusyjne. Pierwszy dotyczył projektów w celu szczegółowym 1.1 i związany był z przystosowaniem służb do zagrożeń, które powodują zmiana klimatu oraz katastrofy naturalne. W następnym przyjrzelśmy się projektom z dwóch pozostałych celów priorytetu ŚRODOWISKO: zarządzaniu zasobami wodnymi (cel 1.2) oraz ochronie bioróżnorodności (1.3). Dyskusja była okazją do refleksji nad rolą różnych instytucji (władz lokalnych, jednostek ratowniczych, zdrowotnych, NGO), zakresem współpracy transgranicznej oraz znaczeniem działań miękkich – takich jak szkolenia czy kampanie edukacyjne. W tym panelu wystąpił też przedstawiciel jednego w tej edycji Programu projektu turystycznego (*TrainToNature*).

W kolejnym dniu wydarzenia zorganizowaliśmy dla partnerów projektów indywidualne konsultacje, a na zakończenie uczestnicy spotkania odwiedzili realizowane w Lublinie projekty *ClimSafe* i *AquaForce*. Pierwszy z nich to inicjatywa Wojewódzkiej Straży Pożarnej w partnerstwie z Państwową Służbą Ratowniczą Ukrainy w obwodzie wołyńskim. Podczas wizyty uczestnicy mieli możliwość zobaczyć m.in. wóz i sprzęt zakupiony w projekcie PL-UA (przeznaczony dla Grupy GFFF, która słynie z tego, że gasi pożary lasów bez użycia ciężkiego sprzętu). Wizyta w drugim projekcie pozwoliła uczestnikom zapoznać się z działaniem obiektu o znaczeniu strategicznym – Oczyszczalni Ścieków „Hajdów” – oraz efektami rozbudowy sieci sanitarnej na pobliskim osiedlu.

Oprócz wymiany doświadczeń, konferencja była świetną okazją do bliższego poznania się, umocnienia istniejących i budowania nowych partnerstw. Była także poszukiwaniem odpowiedzi na pytanie o to, czy obecne projekty mogą stać się fundamentem trwałej współpracy między partnerami z obu stron polsko-ukraińskiej granicy i konsekwentnego podejścia do zarządzania ochroną środowiska na obszarze Programu. Mamy szczerą nadzieję, że tak.

Конференція «Пріоритет: ДОВКІЛЛЯ та ТУРИЗМ»

У 2025 році в Любліні відбулася конференція, присвячена двом пріоритетам Програми: ДОВКІЛЛЯ та ТУРИЗМ. 21-22 травня ми зустрілися з партнерами проєктів та представниками Моніторингового комітету. Через високий рівень зацікавленості заходом деякі учасники взяли участь онлайн.

Під час конференції була можливість дізнатися про екологічні проєкти, реалізовані в рамках Програми PL-BY-UA 2014–2020, про засади та очікувані результати у пріоритетах ДОВКІЛЛЯ та ТУРИЗМ, а також про інші проєкти в рамках Програми на 2021–2027 роки. Багато інформації було обговорено в рамках двох дискусійних панелей. Перша була присвячена проєктам, які реалізуються у рамках Конкретної цілі 1.1 і стосуються адаптації послуг до загроз, що виникають через зміну клімату та стихійні лиха. Під час другої панелі ми розглянули проєкти в рамках двох інших цілей пріоритету ДОВКІЛЛЯ: управління водними ресурсами (Ціль 1.2) та захист біорізноманіття (Ціль 1.3). Дискусія дала можливість поміркувати над роллю різних установ (місцевих органів влади, рятувальних та медичних підрозділів, неурядових організацій), масштабами транскордонного співробітництва та важливістю м'яких заходів, таких як навчальні та освітні кампанії. На цій панелі також виступив представник єдиного туристичного проєкту в цій фінансовій перспективі Програми (*TrainToNature*).

На другий день заходу ми організували індивідуальні консультації для партнерів проєктів, а наприкінці

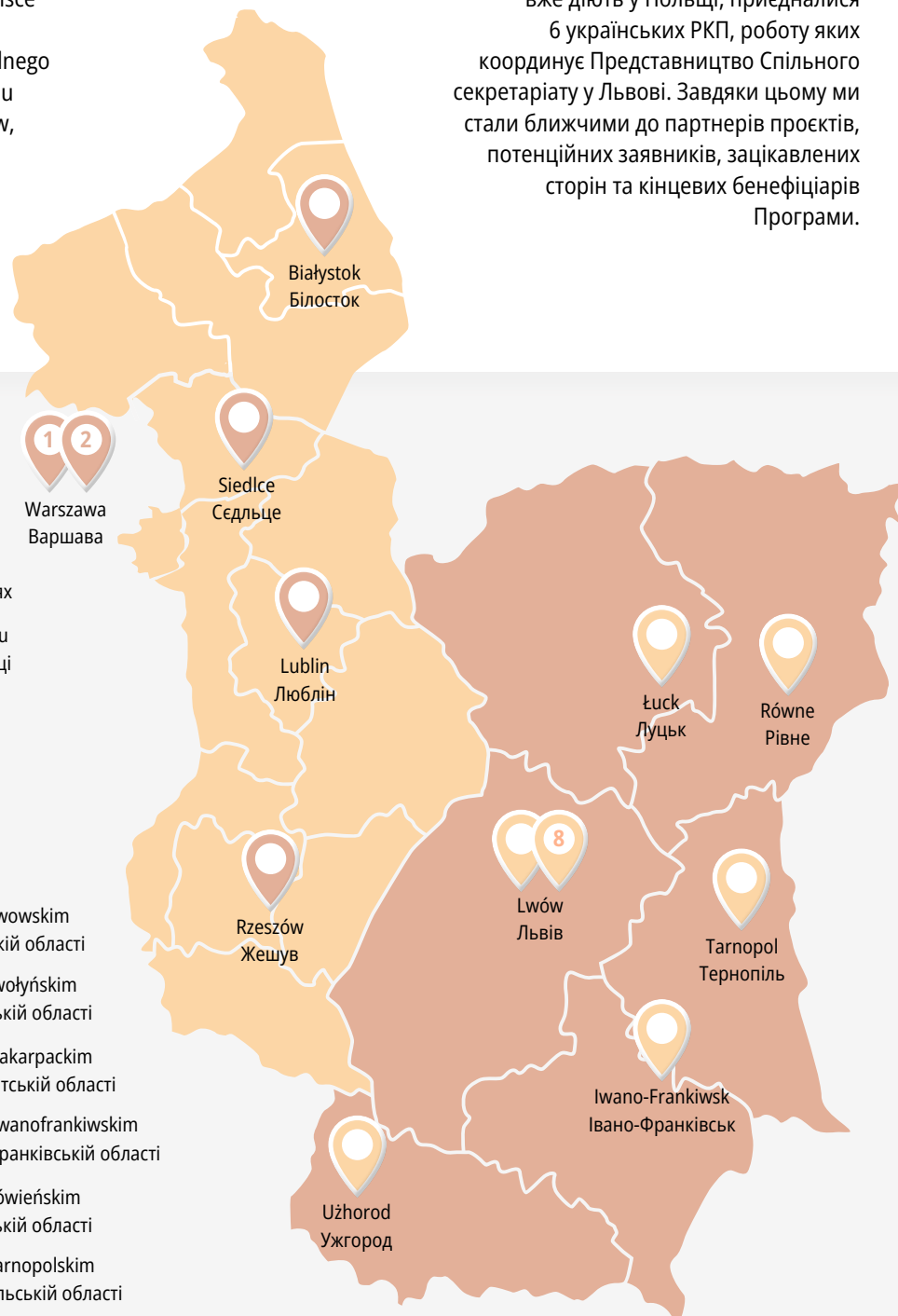
зустрічі учасники відвідали проєкти *ClimSafe* та *AquaForce*, що реалізуються в Любліні. Перший є ініціативою Воєводської пожежної служби у партнерстві з Державною службою України з надзвичайних ситуацій у Волинській області. Під час візиту учасники мали можливість побачити, серед іншого, пожежну машину та обладнання, придбані в рамках проєкту PL-UA (призначений для групи GFFF, яка відома тим, що гасить лісові пожежі без використання важкої техніки). Під час відвідування другого проєкту учасники мали можливість ознайомитися з роботою стратегічно важливого об'єкта – очисної станції стічних вод «Гайдув» – та результатами розширення санітарної мережі в сусідньому житловому масиві.

Окрім обміну досвідом, конференція стала чудовою можливістю краще познайомитися, зміцнити існуючі партнерські відносини та побудувати нові. Також було досліджено, чи можуть діючі проєкти стати основою для тривалої співпраці між партнерами по обидва боки польсько-українського кордону та послідовного підходу до управління навколишнім середовищем у межах території підтримки Програми. Ми щиро на це сподіваємося.

NOWA STRUKTURA PROGRAMU

 W 2025 roku zakończyliśmy tworzenie nowej struktury Programu. Do 4 regionalnych punktów kontaktowych działających już w Polsce dołączyło 6 ukraińskich RPK. Ich pracę koordynuje oddział Wspólnego Sekretariatu we Lwowie. Dzięki temu jesteśmy bliżej partnerów projektów, potencjalnych wnioskodawców, interesariuszy i beneficjentów końcowych Programu.

 У 2025 році ми завершили розробку нової структури Програми. До 4 Регіональних контактних пунктів, що вже діють у Польщі, приєдналися 6 українських РКП, роботу яких координує Представництво Спільного секретаріату у Львові. Завдяки цьому ми стали ближчими до партнерів проєктів, потенційних заявників, зацікавлених сторін та кінцевих бенефіціарів Програми.

НОВА СТРУКТУРА ПРОГРАМИ

FACE **TO FACE**

Nasza rubryka „FACE to FACE” to miejsce, gdzie ścierają się poglądy ekspertów, naukowców, dziennikarzy i interesariuszy Programu. Zbieramy tu też myśli praktyków – partnerów projektów. Podczas nowej formy szkolenia, którą zorganizowaliśmy w czerwcu 2025 r. najaktywniejsi z nich dzielili się swoją wiedzą i doświadczeniami nt. działań promocyjnych.

Наша рубрика «FACE to FACE» – це місце, де зустрічаються погляди експертів, науковців, журналістів та зацікавлених сторін Програми. Ми також збираємо тут думки практиків – партнерів проєкту. Під час навчання в новому форматі, організованого у червні 2025 року, найактивніші з них поділилися своїми знаннями та досвідом щодо промоційної діяльності.

Łuck uczy Lublin, Lublin uczy Łuck – współpracujemy, uczymy się od siebie i czerpiemy ze swoich umiejętności i doświadczeń. Korzystamy też z mediów społecznościowych. Bardzo wiele możemy się nauczyć od naszego partnera, który jest bardziej zaawansowany w korzystaniu z mediów społecznościowych, więc mamy jeszcze jedno pole do współpracy.

Agnieszka Ciechan
– przedstawicielka projektu *Rise2Health*

Луцьк навчає Люблін, Люблін навчає Луцьк – ми співпрацюємо, вчимося одне в одного, використовуємо навички та досвід одне одного. Ми також використовуємо соціальні мережі. Ми можемо багато чого навчитися у нашого партнера, який більш досвідчений у використанні соціальних мереж, тому у нас є ще одна сфера для співпраці.

Агнешка Цехан
– представниця проєкту *Rise2Health*

W akcjach ekologicznych ważne jest, aby to nie były tylko informacje w mediach społecznościowych czy ulotki, ale wciąganie ludzi, lokalnych mieszkańców, w konkretne działania. To jest konkretna edukacja – edukacja poprzez akcję.

Rafał Siwek – przedstawiciel projektu *CleanBug*

В екологічних кампаніях важливо не лише поширювати інформацію в соціальних мережах чи листівках, а й залучати людей, місцевих жителів, до конкретних дій. Це і є справжнє навчання – навчання через дії.

Рафал Сівек – представник проєкту *CleanBug*

Sposób promocji działań projektu w mediach musi być dostosowany do grupy wiekowej, np. młodzież lubi krótkie filmy. Myślę, że warto też zaangażować influencerów do promocji niektórych treści.

Natalia Savka
– przedstawicielka projektu *AquaGuard* i in.

Метод промоції заходів проєкту в медіа має бути адаптований до вікової групи: наприклад, молоді подобаються короткометражні фільми. Я також вважаю, що варто залучати інфлюенсерів для просування певного контенту.

Наталія Савка
– представниця проєкту *AquaGuard* та ін.

Największą sztuką jest stworzyć taki post, żeby treść trafiła rzeczywiście do odbiorcy, żeby coś zostało po tym poście. Bo tak naprawdę cały projekt ma na celu trafić do ludzi, żeby coś w tych ludziach zostało – jakaś nauka.

Anna Malach
– przedstawicielka projektu *ParksMatter*

Найбільше мистецтво — це створити пост, який справді потрапить до одержувача і щось по собі залишить. Тому що весь проєкт справді покликаний достукатися до людей, щоб щось залишилося з ними, щоб вони чогось навчилися.

Анна Малах
– представниця проєкту *ParksMatter*

- Program na konferencji prezydencji Polski w Radzie UE
- Програма на конференції головування Польщі в Раді ЄС
- Program na "Stacji metra Młodzież" we Lwowie
- Програма на «Станція метро «Молодіжна» у Львові
- Start Kampanii Edukacyjnej dla Młodzieży
- Старт Освітньої Кампанії для Молоді
- Program na V Samorządowym Kongresie Trójmorza
- Програма на V Конгресі місцевого самоврядування Тримор'я
- Program na konferencji „Interreg GO!”
- Програма на конференції «Interreg GO!»
- Zajęcia Wędrowniej Akademii w UA
- Заняття Мандрівної Академії в Україні
- Program na Dniu Partnerstwa w Równem (UA)
- Програма на Дні Партнерства у Рівному (UA)
- Program na Dniach Funduszy Europejskich (PL)
- Програма на Днях Європейських Фондів (PL)

- Nowa strona internetowa Programu
- Нова вебсторінка Програми
- „Z notatnika babci” – 1. książka kucharska Programu
- «З бабусиноного зошита» – перша кулінарна книга Програми
- Konkurs „Odkryj piękno regionów Programu PL-UA”
- Конкурс «Відкрий для себе красу регіонів Програми»
- Pikniki rodzinne Programu w PL i UA
- Родинні пікніки Програми в PL та UA
- Finał Kampanii Edukacyjnej dla Młodzieży w Lublinie
- Фінал Освітньої кампанії для молоді у Любліні
- „Nasze podwórko” – konkurs dla dzieci i młodzieży
- «Наше подвір'я» – конкурс для дітей та молоді
- Zajęcia Wędrowniej Akademii w PL
- Заняття Мандрівної Академії в Польщі

CZAS PROMOCJI

Rok 2025 to udział Programu w wydarzeniach polskiej prezydencji w Radzie Unii Europejskiej, międzynarodowych konferencjach i kongresach. To także kontynuacja dobrych i sprawdzonych działań promocyjnych, które na stałe wpisały się do kalendarza.

Pierwsza połowa roku upłynęła pod znakiem polskiej prezydencji w Radzie UE. Z tej okazji przedstawiciele Instytucji Zarządzającej i Wspólnego Sekretariatu prezentowali osiągnięcia Programu, jego przyszłe zamierzenia i wyzwania na Samorządowym Kongresie Trójmorza w Lublinie oraz międzynarodowej konferencji „Interreg GO!”, która odbyła się na pograniczu włosko-słoweńskim. Program był także obecny na wielu innych wydarzeniach zewnętrznych, które były okazją do promocji projektów i nowych naborów. Aktywnie uczestniczyliśmy w Dniach Partnerstwa w Równem (UA), gdzie odbył się panel z udziałem projektów, oraz w Dniach Funduszy Europejskich w Kraśniku, Jasionce k. Rzeszowa i Tarnobrzegu (PL), gdzie zainteresowani mogli odwiedzić nasze stoiska. Zorganizowaliśmy także specjalne pikniki rodzinne Programu, o których piszemy na str. 24.

Jak zawsze pamiętamy o młodych. W lutym uczestniczyliśmy w wydarzeniu Stacja metra "Młodzież" zorganizowanym przez Delegację Komisji Europejskiej na Ukrainę. Miesiąc później wystartowała Kampania Edukacyjna dla Młodzieży z finałem w Lublinie (więcej na str. 22-23). Jednocześnie otrzymaliśmy radosną wiadomość, że nasz poprzedni Finał został przez Interreg uhonorowany tytułem Wydarzenia Tematycznego Roku 2024! Kontynuowaliśmy też spotkania ze studentami i maturzystami w ramach Wędrowniej Akademii – cyklu warsztatów projektowych w oparciu o polsko-ukraińskie doświadczenia. Odbyły się one we Lwowie, w Tarnopolu, Równem, Użhorodzie i Łucku na Ukrainie oraz w Lublinie,

Białymstoku, Siedlcach, Ostrołęce i Rzeszowie po stronie polskiej – szczegóły na str. 25.

Pod koniec maja wystartowała nowa odsłona naszej strony internetowej, bardziej intuicyjna i funkcjonalna. Można na niej znaleźć m.in.: informacje o Programie, opisy projektów, cykle artykułów *Program w liczbach*, *Poznaj regiony Programu*, *Historie z projektów* oraz zaproszenia konkursowe – w tym roku na konkursy fotograficzny i „Nasze podwórko”. Jest także biblioteczka publikacji, w tym pierwsza książka kucharska Programu „Z notatnika babci”, o której piszemy na str. 48-49. Zawartość strony popularyzuje profil społecznościowy na FB, który w 2025 roku miał już ponad 4 tysiące stałych obserwatorów. Przygotowaliśmy także audycje radiowe i telewizyjne, które zostały wyemitowane w regionalnych mediach w Polsce i na Ukrainie.

Różnorodne działania, kompleksowe i spójne formy oraz kanały przekazu pozwalają trafić do wielu grup odbiorców: dzieci, młodzieży, dorosłych, amatorów fotografii i kulinariów, mieszkańców i turystów, dziennikarzy i samorządowców, oraz tych, którzy lubią śledzić nasze publikacje i programy w domowym zaciszu za pośrednictwem mediów. W ten sposób przybliżamy Program mieszkańcom i przyjeźdnym po obu stronach granicy oraz zainteresowanym w całej Europie.

ЧАС НА ПРОМОЦІЮ

2025 рік – це рік, протягом якого Програма долучалася до заходів, присвячених темі головування Польщі в Раді Європейського Союзу, а також брала участь у міжнародних конференціях та конгресах. Це також період проведення ефективних та перевірених промоційних заходів, які стали регулярними.

Перша половина року ознаменувалася головуванням Польщі в Раді ЄС. З цієї нагоди представники Органу управління та Спільного секретаріату представили досягнення, майбутні плани та виклики Програми на Конгресі місцевого самоврядування «Тримор'я» в Любліні та міжнародній конференції «Interreg GO!», що проходила на італійсько-словенському кордоні. Програма також була представлена у численних інших зовнішніх заходах, в рамках яких здійснювалася промоція проектів та нових конкурсів. Ми активно брали участь у Днях партнерства в Рівному (Україна), де відбулася панельна дискусія з проектами, та в Днях європейських фондів у Краснику, Ясьонці біля Жешува та Тарнобжезі (Польща), де зацікавлені сторони могли відвідати наші стенди. Ми також організували спеціальні родинні пікніки в рамках Програми, які описані на сторінці 24.

Як завжди, ми пам'ятаємо про молодь. У лютому ми взяли участь у «Станції метро «Молодіжна» у Львові – заході, який організувала делегація Європейської комісії в Україні. Через місяць розпочалася Молодіжна освітня кампанія, фінал якої відбувся у Любліні (більше на сторінках 22-23). Водночас ми отримали радісну новину про те, що наш минулорічний Фінал був відзначений Interreg як Тематична подія року 2024! Ми також продовжили наші зустрічі зі студентами та випускниками середніх шкіл у рамках Мандрівної академії – серії тренінгів з проектною діяльністю на основі

польсько-українського досвіду. Ці тренінги відбулися у Львові, Тернополі, Рівному, Ужгороді та Луцьку в Україні, а також у Любліні, Білостоці, Седльці, Остроленці та Жешові з польського боку – деталі на сторінці 25.

Наприкінці травня ми запустили нову, більш інтуїтивно зрозумілу та функціональну версію нашого вебсайту. Ви можете знайти інформацію про Програму, описи проектів, серію статей під назвою «Програма в цифрах», «Відкрий для себе регіони Програми», історії проектів та запрошення до участі у конкурсах, в цьому році – це фотоконкурс та «Наше подвір'я». Також є бібліотека публікацій, зокрема перша кулінарна книга Програми «З бабусиноного зошита», про яку розповідається на сторінках 48-49. Контент веб-сайту підтримується нашим профілем у соціальній мережі Facebook, який у 2025 році вже мав понад 4000 постійних підписників. Ми також підготували радіо- та телевізійні програми, які транслювалися в регіональних ЗМІ Польщі та України.

Різноманітні заходи, комплексні та послідовні формати, а також канали комунікації дозволяють нам охопити широку аудиторію: дітей, молодь, дорослих, любителів фотографії та кулінарії, мешканців та туристів, журналістів та посадовців місцевого самоврядування, а також тих, хто любить стежити за нашими публікаціями та програмами, не виходячи з дому, через соціальні мережі. Таким чином, ми наближаємо Програму до мешканців та відвідувачів по обидва боки кордону, а також до зацікавлених сторін по всій Європі.

„Kulturalnie o naturze”, czyli IC Day 2025

Jesień to w całej Unii Europejskiej czas świętowania Interreg Cooperation Day – Dnia Współpracy Interreg. W te obchody staramy się szczególnie włączyć młodzież, która już wkrótce sama będzie budować przyszłość europejskiej wspólnoty. Dlatego już po raz dziewiąty zaprosiliśmy reprezentacje szkół z Polski i Ukrainy na Finał Kampanii Edukacyjnej dla Młodzieży. Tym razem odbył się on w Lublinie w dniach 24-27 września pod hasłem „Kulturalnie o naturze”.

Finałiści zostali wybrani spośród reprezentacji, które wiosną przesłały prace eliminacyjne nawiązujące do tematu kampanii. Zadanie konkursowe polegało na przygotowaniu scenariusza krótkiej inscenizacji na temat wsparcia Programu i całej UE dla przyrody, a zwłaszcza jej ochrony, oszczędnego gospodarowania zasobami, odnawialnych źródeł energii, sortowania i recyklingu odpadów oraz szeroko rozumianej ekologii.

Do Finału zakwalifikowały się reprezentacje 12 szkół z Polski i Ukrainy. Podczas 4-dniowego pobytu w Lublinie młodzież brała udział w warsztatach teatralnych, pracując razem w mieszanych polsko-ukraińskich zespołach. Dzięki temu nie tylko doskonaliła swoje umiejętności w różnych dziedzinach, ale także uczyła się współpracy i języka sąsiadów. Efektem tych działań były bardzo interesujące wspólne spektakle. Uczniowie wzięli również udział w terenowej grze tematycznej.

«Культурно про природу», або IC Day 2025

Осінь – це час святкування Дня співпраці Interreg по всьому Європейському Союзу. Ми прагнемо залучити до цих святкувань молодь, оскільки незабаром вона будуватиме майбутнє європейської спільноти. Саме тому ми вже вдев'яте запросили шкільні команди з Польщі та України на фінал Освітньої кампанії для молоді. Цього разу він відбувся в Любліні з 24 по 27 вересня під гаслом «Культурно про природу».

Фіналісти були обрані з команд, які навесні подали роботи, пов'язані з темою кампанії. Конкурсне завдання полягало в підготовці короткої вистави про підтримку Програмою та ЄС природи, зокрема її захисту, ресурсоефективності, відновлюваних джерел енергії, сортування та переробки відходів, а також екології в найширшому сенсі.

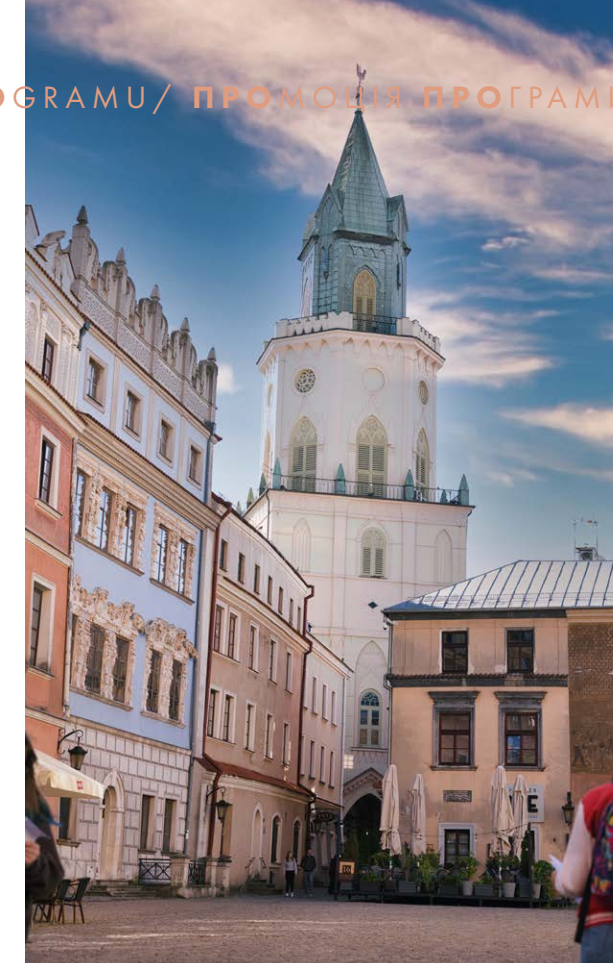
Команди з 12 шкіл Польщі та України пройшли відбір до фіналу. Під час чотириденного перебування в Любліні учні брали участь у театральних майстер-класах, працюючи разом у змішаних польсько-українських командах. Це не лише вдосконалило їхні навички в різних галузях, а й навчило їх співпрацювати та розмовляти мовою своїх сусідів. У результаті такої роботи в групах було підготовлено цікаві спільні виступи. Учні також взяли участь у тематичній стаційній грі.

Ważną częścią wydarzenia była wycieczka po Lublinie, który w 2029 roku będzie Europejską Stolicą Kultury. Uczestnicy zwiedzili Stare Miasto i Muzeum Wsi Lubelskiej, poznając przy okazji rezultaty zrealizowanych wcześniej projektów. Odwiedzili także Komendę Wojewódzką Państwowej Straży Pożarnej, gdzie zapoznali się m.in. z efektami projektu *ClimSafe*. Na koniec wszyscy uczestnicy Finału otrzymali zestawy nagród i pamiątkowe dyplomy. Wielu z nich zapowiedziało, że z pewnością wystartuje w kolejnych edycjach.

Kampania edukacyjna naszego Programu kierowana do uczniów ma już długą tradycję. Poprzednie finały odbyły się m.in. w Grodnie, Lwowie, Rzeszowie, na Mazowszu, Podlasiu i w Bieszczadach – zawsze w nawiązaniu do Dnia Współpracy Europejskiej, który decyzją Parlamentu Europejskiego obchodzony jest 21 września. W tym roku miał szczególny wymiar, ponieważ dodatkowo świętowaliśmy 35-lecie Interreg – grupy programów europejskich wspierających głównie projekty transgraniczne.

Dziękujemy wszystkim uczestnikom kampanii za zaangażowanie, gratulujemy i dziękujemy finalistom, do zobaczenia w kolejnej kampanii!

Ключовою частиною заходу була екскурсія Люблінм, який стане Європейською столицею культури у 2029 році. Учасники оглянули Старе місто та Люблінський музей села під відкритим небом, ознайомились з результатами попередніх реалізованих проєктів. Вони також відвідали Воєводське управління Державної пожежної служби, де, ознайомилися з результатами проєкту *ClimSafe*. На завершення заходу всі фіналісти отримали набори призів та пам'ятні сертифікати. Багато з них сказали, що обов'язково братимуть участь у майбутніх заходах.

Освітня кампанія нашої Програми для школярів має давні традиції. Попередні фінали проводилися, зокрема, у Гродно, Львові, Жешові, Мазовії, Підляшші та Бещадах – завжди у рамках Дня європейської співпраці, який за рішенням Європейського парламенту відзначається 21 вересня. Цього року це мало особливе значення, оскільки ми також святкували 35-ту річницю Interreg – групи європейських програм, які здебільшого підтримують транскордонні проєкти.

Дякуємо всім учасникам кампанії за їхню участь, а також вітаємо і дякуємо фіналістам, до зустрічі у наступній кампанії!

Kuźnia młodych kadr

... czyli „Wędrowna Akademia” naszego Programu odwiedziła w 2025 roku 11 miejsc: 6 w Ukrainie i 5 w Polsce. Jest to cykl spotkań ze studentami i uczniami, podczas których prezentujemy wspólne polsko-ukraińskie przedsięwzięcia i prowadzimy warsztaty projektowe. Tylko w 2025 roku wzięło w nich udział ponad 300 osób.

Byli wśród nich słuchacze takich kierunków jak: prawo, administracja, ekonomia i zarządzanie, europeistyka, stosunki międzynarodowe, medycyna, historia czy politologia. Rozmawialiśmy o specyfice funduszy UE, dobrych praktykach projektów zrealizowanych w ramach Programu, prowadziliśmy „studium przypadku” oraz poznawaliśmy podstawowe narzędzia przygotowywania projektów. Następnie uczestnicy próbowali zastosować je w praktyce. Efektem grupowej pracy były ciekawe, innowacyjne pomysły, które mogą stać się impulsem do rozwoju polsko-ukraińskiego pogranicza. I nawet jeśli nie są to jeszcze gotowe projekty, dla wielu uczestników był to pierwszy krok w kierunku własnych przedsięwzięć i rynku pracy, ponieważ umiejętność przygotowywania i realizacji projektów jest bardzo poszukiwaną kompetencją zawodową. W ocenie uczestników zajęcia naszej Wędrowne Akademii to:

- „możliwość zdobycia praktycznej wiedzy o tworzeniu projektów”,
- „inspirujące, interaktywne prezentacje i możliwość poznania konkretnych przykładów”,
- „przystępnie przekazana wiedza, ciekawe i wartościowe informacje oraz możliwość udziału w dyskusji”,
- „informacje przekazane bez owijania w bawełnę, bardzo ciekawe i potrzebne”,
- „zachęta do tworzenia projektów”.

W tym roku odwiedziliśmy m.in. Uniwersytet w Białymstoku, Państwową Akademię Nauk Stosowanych w Jarosławiu, dwie uczelnie w Lublinie oraz 6 w Ukrainie – uniwersytety w Równem, Tarnopolu, Użhorodzie i na Wołyniu oraz Iwowską Akademię Sztuki i Uniwersytet im. Iwana Franki. Uczestnicy oprócz solidnej porcji wiedzy otrzymali również zestawy promocyjne Programu i certyfikaty uczestnictwa w zajęciach. Wiele uczelni i szkół już teraz deklaruje chęć współpracy w kolejnych latach, dlatego z pewnością do zobaczenia na szlaku Wędrownej Akademii!

Кузня молодих кадрів

...або «Мандрівна академія» нашої Програми була проведена в 11 локаціях у 2025 році: 6 в Україні та 5 у Польщі. Це серія зустрічей зі студентами та учнями, під час яких ми презентуємо спільні польсько-українські проєкти та проводимо проєктні майстер-класи. Тільки у 2025 році в них взяли участь понад 300 осіб.

Серед них були студенти таких спеціальностей, як право, адміністрування, економіка та менеджмент, європейські студії, міжнародні відносини, медицина, історія та політологія. Ми обговорили специфіку фондів ЄС, передовий досвід проєктів, реалізованих у рамках Програми, провели тематичні дослідження та ознайомилися з основними інструментами підготовки проєктів. Потім учасники спробували застосувати їх на практиці. Результатом групової роботи стали цікаві, інноваційні ідеї, які можуть стати поштовхом для розвитку польсько-українського прикордонного регіону. Хоча це ще не завершені проєкти, для багатьох учасників це був перший крок до реалізації власних ідей та професійного орієнтування, оскільки вміння створювати та реалізовувати проєкти є дуже затребуваною професійною навичкою. За словами учасників, зустрічі в рамках нашої Мандрівної академії це:

- «можливість отримати практичні знання про розробку проєктів»,
- «надихаючі, інтерактивні презентації та можливість ознайомитися з конкретними прикладами»,
- «доступні знання, цікава та цінна інформація, а також можливість брати участь в дискусіях»,
- «інформація, надана відкрито, дуже цікава та необхідна»,
- «заохочення до створення проєктів».

Цього року ми відвідали, зокрема, Білостоцький університет, Державну академію прикладних наук у Ярославлі, два університети в Любліні та шість в Україні – Рівненський, Тернопільський, Ужгородський та Волинський університети, а також Академію мистецтв у Львові та Національний університет імені Івана Франка. Окрім знань, учасники також отримали промо-набори Програми та сертифікати про участь. Багато університетів та шкіл вже висловили свою готовність до співпраці в найближчі роки, тому ми обов'язково побачимося на шляху Мандрівної академії!

W PIKNIKOWEJ ATMOSFERZE

W 2025 r. wspólnie z przedstawicielami projektów promowaliśmy efekty ich pracy i cały Program podczas otwartych rodzinnych pikników. W plenerowej, swobodnej atmosferze odpowiadaliśmy na pytania odwiedzających, prowadziliśmy wywiady z zespołami projektowymi i organizowaliśmy quizy tematyczne z nagrodami.

Pikniki Programu odbyły się m.in. w Sokalu, Równem i Użhorodzie na Ukrainie oraz w Kraśniku, Tomaszowie Lubelskim, Jasionce k. Rzeszowa, Tarnobrzegu i Łosicach po stronie polskiej. Była to radosna i inspirująca przestrzeń spotkań, rozmów i zabawy, a przede wszystkim okazja do pokazania, jak Program zmienia lokalną rzeczywistość.

В АТМОСФЕРІ ПІКНІКА

У 2025 році разом із представниками проєктів ми промували результати їхньої роботи та нашу Програму під час відкритих родинних пікніків. У невимушеній атмосфері просто неба ми відповідали на запитання відвідувачів, проводили інтерв'ю з командами проєктів та організовували тематичні вікторини з призами.

Програмні пікніки проводилися в таких містах, як Сокаль, Рівне та Ужгород в Україні, а також у Красніку, Томашуві Любельському, Ясьонці біля Жешува, Тарнобжезі та Лосіце з польської сторони. Це був радісний та натхненний простір для зустрічей, розмов та веселощів, і, перш за все, можливість продемонструвати, як Програма змінює місцеві реалії.

Pogranicza Прикордоння

— W cyklu POGRANICZA prezentować będziemy przekrojowo obszar Programu – poprzez pryzmat środowiska naturalnego, gospodarki, demografii, sieci transportu i przejść granicznych, ochrony zdrowia, kultury, turystyki i innych dziedzin.

— У циклі ПРИКОРДОННЯ представлятимемо територію Програми крізь призму довкілля, економіки, демографії, транспортної мережі та прикордонних переходів, охорони здоров'я, культури, туризму та інших сфер. Отже, розпочинаємо.

PRZYRODA, KTÓRA NIE ZNA GRANIC

„Puszcza nigdy nie była i nigdy nie będzie stara. Ona, nieporuszona w swym ponadczasowym majestacie, trwa w opływających ją tysiącletnich wciąz tak samo żywotna. W sobie właściwym rytmie rodzą się, dojrzewają, starzeją się i zamieniają w proch kolejne generacje drzew i jednoroczne zioła. Jesienne wichury, letnie burze, zimowe okiście w mgnieniu oka zamieniają całe jej połacie w spiętrzone rumowiska połamanych pni i konarów. Z upływem czasu rany zblizniają się i pokrywają zielenią nowo narodzonego życia...”

– tak opisywała nieprzebrane przestrzenie środkowoeuropejskich lasów polska profesor nauk leśnych Simona Kossak w książce „Saga Puszczy Białowieskiej”. Wschodnia granica Unii Europejskiej wciąż stanowi bogatą skarbnicę natury i krajobrazu – począwszy od nizin, dolin rzek, bagien, pojezierzy, poprzez wyżyny, po wysokie na ponad 2000 metrów góry. Przyroda na obszarze Programu Interreg NEXT Polska – Ukraina to wyjątkowo cenny zasób na tle całej Europy. Nic więc dziwnego, że podlega ochronie za sprawą aż 28 parków narodowych – 8 po stronie polskiej i 20 po stronie ukraińskiej. Pod względem powierzchni te proporcje są odwrotne – aż 75% polskiego obszaru Programu jest objęte różnymi formami ochrony przyrody, po stronie ukraińskiej – ok. 15%. W Ukrainie rośnie jednak liczba terenów chronionych. Duże znaczenie mają tu również inne obszary objęte ochroną przyrody – Natura 2000 w Polsce i Emerald po stronie ukraińskiej.

Położenie największych chronionych kompleksów przyrodniczych sprzyja tworzeniu transgranicznych sieci ochrony przyrody – szczególnie na terenie Polesia, Rostocza, wzdłuż doliny Bugu i w Karpatach. Na północy, po polskiej stronie należy wymienić Bagna Biebrzańskie oraz Puszcze: Augustowską, Knyszyńską i Białowieską (wpisaną na listę Światowego Dziedzictwa UNESCO). Te lasy nizinne mają wyjątkowe znaczenie ze względu na występowanie zasobów o charakterze zbliżonym do pierwotnego. Puszcza Białowieska zajmuje powierzchnię prawie 142 tys. ha, z czego prawie połowa leży w Polsce.

8 polskich
8 польських
20 ukraińskich
20 українських

ПРИРОДА, ЯКА НЕ ЗНАЄ КОРДОНІВ

«Пуща ніколи не була й ніколи не буде старою. Вона, не порушена у своїй позачасовій величч, вистояла у бурях тисячоліть, залишаючись завжди такою ж живою. У її ритмі народжуються, дозрівають, старіють і перетворюються на порох покоління дерев та однорічних трав. Осінні бурі, літні грози, зимові сніголами в одну мить перетворюють цілі її масиви на нагромадження зламаних стовбурів та гілля. З плином часу рани гояться й покриваються зеленню нового життя...»

– так описувала безмежні простори центральноєвропейських лісів польська професорка лісових наук Симона Косак у своїй книзі «Сага Біловезької пущі». Східний кордон Європейського Союзу – це багата скарбниця природи та ландшафтів від низин, долин річок, боліт, озер, через височини й аж до гір заввишки понад 2000 метрів. Природа на території Програми Interreg NEXT Польща – Україна є надзвичайно цінним ресурсом у масштабах усієї Європи. Тому цілком закономірно, що задля її збереження створено 28 національних парків – 8 з польського боку та 20 з українського. За площею пропорції протилежні: 75% польської частини Програми охоплені різними формами природоохоронних територій, з українського боку – близько 15%. Проте кількість заповідних територій в Україні постійно зростає. Велике значення мають також інші природоохоронні території – Natura 2000 у Польщі та Emerald в Україні.

Розташування найбільших природоохоронних комплексів сприяє формуванню транскордонних мереж охорони природи – особливо на Поліссі, Розточчі, вздовж долини Бугу та у Карпатах. На півночі, з польського боку, варто згадати Бебжанські болота та Пущу: Августівську, Книшинську й Біловезьку (внесену до списку Світової спадщини ЮНЕСКО). Ці рівнинні ліси мають виняткове значення, адже їхні ресурси є близькими до первісних. Біловезька пуща займає майже 142 тис. га, з яких майже половина розташована у Польщі.

**POWIERZCHNIA OBJĘTA OCHRONĄ PRZYRODY
NA OBSZARZE PROGRAMU**
ПРИРОДООХОРОННІ ТЕРИТОРІЇ В МЕЖАХ
ПРОГРАМИ

75% Polska
75% Польща
15% Ukraina
15% Україна

Cennym korytarzem ekologicznym jest dolina granicznego Bugu o powierzchni dorzecza ok. 40 tys. km². Polesie Zachodnie, położone w północnej części Lubelskiego oraz Wołynia, cechuje duża ilość bagien i jezior. Kolejno odnajdziemy Roztocze – wał wzgórz ciągnących się od Kraśnika (Lubelskie) po Lwów, o urozmaiconej rzeźbie, z wąwozami lessowymi i dużymi kompleksami leśnymi. Południową granicę na mapie Programu stanowią Karpaty z najwyższymi na tym obszarze szczytami Howerlą (2061 m n.p.m.) w Ukrainie i Tarnicą (1346 m n.p.m.) w Polsce. Charakteryzuje je piętrowy układ roślinności, występowanie licznych endemitów (gatunków występujących jedynie na danym terenie), reliktyw polodowcowych oraz puszczy karpackiej z dominacją buczyny (również wpisanej na listę dziedzictwa UNESCO).

Цінним екологічним коридором є долина прикордонної річки Західний Буг з площею басейну близько 40 тис. км². Західне Полісся, розташоване на півночі Люблінщини та Волині, вирізняється великою кількістю боліт та озер. Далі мандруємо до Розточчя – пасма пагорбів, що простягаються з Красника (Люблінське воєводство) до Львова, з мальовничим рельєфом, ярами та великими лісовими масивами. Південний кордон Програми утворюють Карпати з найвищими вершинами цього регіону – Говерлою (2061 м н.р.м.) в Україні та Тарничею (1346 м н.р.м.) у Польщі. Вони вирізняються ярусним розподілом рослинності, наявністю численних ендеміків (видів, що трапляються лише на цій території), льодовикових реліктів і карпатських пралісів з домінуванням букових насаджень (також занесених до списку ЮНЕСКО).

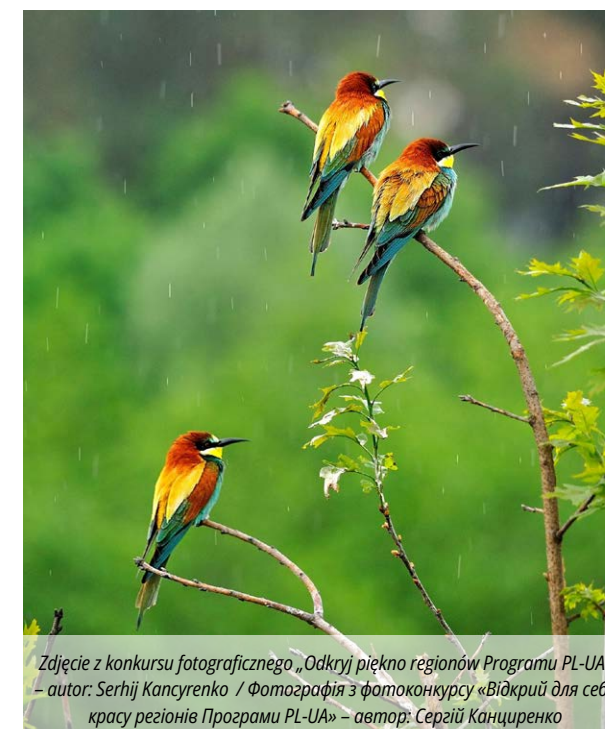
Zdjęcie z konkursu fotograficznego „Odkryj piękno regionów Programu PL-UA” – autor: Serhij Kanczyrenko
Фотографія з фотоконкурсу «Відкрий для себе красу регіонів Програми PL-UA» – автор: Сергій Канциренко

Środkowoeuropejskie lasy dają schronienie wielu ginącym gatunkom. Do najbardziej znanych należy żubr, który bytuje głównie w Puszczy Białowieskiej i Karpatach, uratowany przed wyginięciem wielkim wysiłkiem naukowców i leśników. To także miejsce bytowania innych dużych roślinożerców – łosi oraz drapieżników – niedźwiedzi, wilków, rysi. Tereny wodno-błotne, zwłaszcza w północnej części Programu (np. w Biebrzańskim, Narwiańskim czy Poleskim Parku Narodowym w Polsce, jak i Nobelskim, Szackim i in. na Ukrainie) są doskonałym siedliskiem dla wielu gatunków ptaków, a wśród nich: żurawi, bocianów białych i czarnych, różnych gatunków czapli, kaczek, gęsi, rybitw oraz ptaków drapieżnych – orłów, orlików, rybołówów czy błotniaków. Ornitofaunę lasów reprezentowaną np. przez różne gatunki dzięciołów, sów, drapieżnych, drobnych śpiewających spotkamy w lasach Białowieży, Polesia, Roztocza i Karpat. Im bardziej na południe, tym większy udział ptaków ciepłolubnych,

Центральноевропейські ліси дають прихисток багатьом зникаючим видам. Найвідоміший з них – зубр, який мешкає здебільшого у Біловезькій пущі та Карпатах, врятований від вимирання завдяки величезним зусиллям науковців і лісівників. Тут також живуть інші великі травоядні – лосі, а також хижаки – ведмеді, вовки, рисі. Водно-болотні угіддя, особливо в північній частині Програми (наприклад, у Бежанському, Наревському чи Поліському національних парках у Польщі, а також у Нобельському, Шацькому та ін. в Україні) є ідеальним середовищем для багатьох видів птахів: журавлів, білих і чорних лелек, різних видів чапель, качок, гусей, крячків, а також хижих птахів – орлів, орликів, рибалочок чи очеретянок. Орнітофауну лісів представляють, зокрема, різні види дятлів, сов, хижих і співочих птахів – у лісах Біловезі, Полісся, Розточчя й Карпат. Чим далі на південь, тим більше теплолюбних птахів, таких як барвісти щурки,

таких як bajecznie kolorowe kraski, żółny, wilgi czy dudki. Również roślinność warta jest ochrony i obserwacji począwszy od wspomnianych już lasów białowieskich oraz niedalekich Puszczy Knyszyńskiej i Augustowskiej poprzez kompleksy leśne Polesia, buczyny Roztocza i Karpat czy górskich lasów iglastych, aż po unikatowe łąki subalpejskie i alpejskie, zwane łąkami poloninami. Każdy z tych ekosystemów posiada charakterystyczny skład roślin, z których wiele to gatunki rzadkie, endemiczne lub reliktowe. Miłośnicy piękna odnajdą je z pewnością wśród różnych storczyków, lilii złotogłów, kwitnących masowo na wiosnę karpaccich śnieżyc czy krzewów azalii pontyjskiej – przybysza z południa i wielu innych.

Na obszarze Programu występują również problemy i zagrożenia dla środowiska naturalnego. Nasilają się skutki zmian klimatu: susze i nawalne deszcze, wichury, ekstremalne temperatury powodujące pożary, ekspansja obcych gatunków roślin i zwierząt. Współpraca ponad granicami jest niezbędna, by im zapobiegać i łagodzić negatywne skutki. Wciąż są tereny, gdzie sieć kanalizacyjna jest niewystarczająca. Często towarzyszy temu niska świadomość ekologiczna mieszkańców. Część terenów z powodu skażenia przez działalność człowieka wymaga rekultywacji. Rosnącym zagrożeniem są gatunki inwazyjne. Zwalczanie tego problemu wymaga działań transgranicznych, gdyż przyroda nie zna granic. W Karpatach i na terenach podgórskich ważna jest odpowiednia retencja leśna w górnych odcinkach rzek, która ograniczy ryzyko powodzi i stworzy zapasy wody. Utrata naturalnych ekosystemów, zanikanie terenów podmokłych zagraża różnorodności biologicznej. Jakość środowiska naturalnego obszaru Programu jest kluczowa nie tylko dla dobrostanu planety, ale także dla osiągnięcia wysokiego poziomu życia jego mieszkańców, ponieważ decyduje o atrakcyjności i potencjale turystycznym tej niezwykle i wyjątkowej części Europy.

Zdjęcie z konkursu fotograficznego „Odkryj piękno regionów Programu PL-UA” – autor: Serhij Kanczyrenko / Фотографія з фотоконкурсу «Відкрий для себе красу регіонів Програми PL-UA» – автор: Сергій Канциренко

бджолоїдки, іволги чи одуди. Рослинність також варта охорони й спостереження – від згаданих біловезьких лісів та сусідніх Книшинської й Августівської пущ через лісові комплекси Полісся, букові ліси Розточчя та Карпат, гірські хвойні ліси й аж до унікальних субальпійських та альпійських лук – полонин. Кожна із цих екосистем має характерний рослинний склад, серед якого багато рідкісних, ендемічних або реліктових видів. Поціновувачі краси неодмінно відшукають їх серед різних орхідей, лілій золотоголових, масово квітучих навесні карпатських підсніжників чи кущів азалії понтиjsької, яка прибула з півдня, а також багатьох інших видів.

На території Програми існують також проблеми та загрози для довкілля. Посилюються наслідки зміни клімату: посухи й зливи, буревії, екстремальні температури, що спричиняють пожежі, поширення чужорідних видів рослин і тварин. Транскордонна співпраця є необхідною, аби запобігати цим явищам і пом'якшувати їхні негативні наслідки. Досі територія з недостатньо розвинутою каналізаційною мережею. Низька екологічна свідомість часто також є проблемою. Деякі ґрунти через антропогенне забруднення потребують рекультивації. Зростаючою загрозою є інвазивні види. Боротися з цією проблемою можна лише спільними транскордонними діями, адже природа не знає кордонів. У Карпатах і передгір'ях важливо забезпечити належну лісову ретенцію у верхів'ях річок, що зменшить ризик повеней і створить запаси води. Втрата природних екосистем, зникнення водно-болотних угідь загрожує біорізноманіттю. Якість довкілля на території Програми є ключовою не лише для добробуту планети, але й для високого рівня життя її мешканців, адже визначає привабливість і туристичний потенціал цього унікального куточка Європи.

Zdjęcie z konkursu fotograficznego „Odkryj piękno regionów Programu PL-UA” – autor: Roman Pawluk / Фотографія з фотоконкурсу «Відкрий для себе красу регіонів Програми PL-UA» – автор: Роман Павлюк

КОМЕНТАРЗ ЕКСПЕРТА

dr inż. Jacek Borek, Magurski Park Narodowy, projekt Youth4EcoEdu

CROSSBORDERER: Co czyni środowisko naturalne tej części Europy wyjątkowym?

JACEK BOREK: Część Europy objęta Programem INTERREG Polska – Ukraina jest obszarem wyjątkowym. Z przyczyn historycznych jest ona w nieporównywalnie mniejszym stopniu przekształcona przez człowieka niż ta to miejsce w przypadku zachodniej Europy. Taki stan rzeczy powoduje, że przyroda tych terenów jest dobrze zachowana. Ciągłe znajduje się tutaj miejsce dla gatunków „dużej” fauny – zarówno drapieżnej: niedźwiedzi, wilków i rysi, jak i roślinożerne: żubrów, łosi i jeleni. Wszystkie te gatunki wymagają rozległych przestrzeni, którą pogranicze polsko-ukraińskie zapewnia. Zwłaszcza duże drapieżniki i żubra traktujemy jako gatunki parasolowe, których obecność świadczy o bardzo dobrym stanie środowiska, pozwalającym na ich utrzymanie i jednocześnie ochronę innych gatunków mniej zagrożonych. Tereny objęte programem INTERREG zapewniają ponadto ostoję dla gatunków unikających człowieka (antropofobów). Przykładem jest tutaj znajdujący w Karpatach dogodne siedliska orzeł przedni oraz bocian czarny, wymagający leśnych ostoi, ze starym drzewostanem, w pobliżu czystych potoków i rzek. Część Europy, o której mówimy stanowi również cenny korzytarz ekologiczny.

Jakie są obecnie najważniejsze szanse i zagrożenia dla dzikiej przyrody?

Obecnie największym zagrożeniem jest utrata bioróżnorodności spowodowana utratą siedlisk. Człowiek przekształca środowisko przyrodnicze stawiając na

pierwszym miejscu własne potrzeby i zapominając, że jest częścią przyrody. Wadliwy system planowania przestrzennego, umożliwiający wprowadzanie zabudowy w dziewicze tereny powoduje fragmentację siedlisk i wycofywanie się gatunków unikających człowieka. Zmianę tego stanu rzeczy mogą zapewnić np. wprowadzone do obowiązujących rozwiązań prawnych plany ogólne, których zadaniem jest uporządkowanie planowania przestrzennego w Polsce. W zatrzymaniu utraty bioróżnorodności i ewentualnym odwróceniu tego trendu nieocenioną rolę odegrają tereny w niewielkim stopniu przekształcone przez człowieka, a takie dominują na obszarze Programu.

Jaki wpływ na ochronę tego obszaru mogą mają i mogą mieć środki europejskie, na co należy je przeznaczać?

Obszary chronione, a w szczególności parki narodowe, od 20 lat korzystają ze środków europejskich (Infrastruktura i Środowisko, FENiKS, INTERREG). Z perspektywy Magurskiego Parku Narodowego należy wskazać kilka obszarów, w których dla dobra przyrody użyto tych środków. Pierwszy z nich to prowadzenie działań ochrony czynnej, drugi – badania naukowe, dalej – zagospodarowanie turystyczne ograniczające wpływ człowieka na przyrodę oraz oczywiście edukacja ekologiczna. Środki europejskie były, są i będą wydawane na poprawę dostępu do ochrony zdrowia czy lepszą jakość edukacji, czyli podniesienie jakości życia mieszkańców. Ważne jest, aby w jak najszerszym zakresie wykorzystywać najnowsze technologie, w tym do pozyskiwania „zielonej” energii.

КОМЕНТАР ЕКСПЕРТА

д-р. інж. Яцек Борецький, Магурський національний парк, проект Youth4EcoEdu

CROSSBORDERER: Чому довкілля у цій частини Європи є унікальним?

ЯЦЕК БОРЕК: Частина Європи, що входить до Програми INTERREG Польща – Україна, є унікальною територією. З історичних причин вона в набагато меншому ступені змінена людиною, ніж у Західній Європі. Це сприяло тому, що природа цих земель добре збереглася. Тут і досі живуть представники «великої» фауни: як хижаки, тобто ведмеді, вовки та рисі, так і рослиноїдні тварини – зубри, лосі й олені. Усі ці види потребують великих просторів, які є на польсько-українському прикордонні. Зокрема, великі хижаки та зубр вважаються «парасольковими» видами, тобто їхня присутність свідчить про дуже добрий стан довкілля, що дозволяє їм існувати та одночасно охороняти інші види, що перебувають під загрозою. Крім того, території Програми INTERREG є прихистком для видів, які уникають людини (антропофобів). Прикладом може бути беркут, що знаходить у Карпатах сприятливі місця проживання, а також чорний лелека, який потребує лісових масивів зі старим деревостаном поблизу чистих потоків та річок. Частина Європи, про яку ми говоримо, є цінним екологічним коридором.

Які на сьогодні існують можливості та загрози для дикої природи?

Найбільшою загрозою сьогодні є втрата біорізноманіття через знищення місць проживання. Людина змінює довкілля, ставлячи на перше місце власні потреби та забуваючи, що вона є частиною природи. Недосконала система просторового планування,

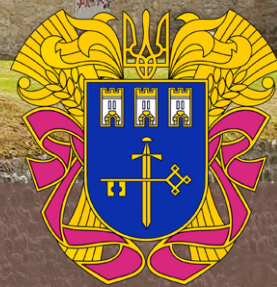
яка дозволяє забудову на незайманих територіях, призводить до фрагментації середовищ існування та зникнення видів, які уникають людини. Змінити цю ситуацію можуть, наприклад, впроваджені у чинне законодавство генеральні плани, завданням яких є впорядкування просторового планування в Польщі. У припиненні процесів втрати біорізноманіття й навіть відверненні цієї тенденції неоціненну роль відіграють території незначною мірою змінені людиною, а саме такі переважають на території Програми.

Який вплив на охорону цього регіону мають і можуть мати європейські кошти і на що їх слід спрямовувати?

Природоохоронні території, зокрема національні парки, вже 20 років користуються європейськими коштами (це механізми «Інфраструктура та Середовище», FENiKS, INTERREG). З перспективи Магурського національного парку можна виділити кілька напрямків, у яких на благо природи були використані ці кошти. Перший – це проведення активних природоохоронних заходів, другий – наукові дослідження, далі – туристична інфраструктура, яка обмежує вплив людини на природу, а також, безумовно, екологічна освіта. Європейські кошти використовувалися, використовуються і будуть використовуватися для покращення доступу до охорони здоров'я чи підвищення якості освіти, тобто для поліпшення якості життя мешканців. Важливо, щоб у якомога ширшому масштабі застосовувалися найновіші технології, зокрема для отримання «зеленої» енергії.

OBWÓD TARNOPOLSKI ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСТЬ

Miejsce, gdzie kielkuje
ziarno innowacji

Де проростає зерно
інновацій

Tarnopolszczyzna przywołuje w myślach
sielski spokój, malownicze krajobrazy
z zabytkowymi zamkami i posiadłościami.
Jednak obwód tarnopolski to także szybko
rozwijający się region, kolebka kreatywnych
pomysłów i odkryć, ojczyzna wybitnych
ludzi – odważnych nowatorów w swoich
dziedzinach.

Згадка про цей край викликає в уяві
рустикальний спокій, мальовничі краєвиди
із старовинними замками та маєтками.
Але Тернопільщина – це також регіон, що
стрімко розвивається, колиска креативних
ідей та відкриттів, батьківщина видатних
людей, які були сміливими новаторами у
своїх сферах.

LUDNOŚĆ: 1 mln
НАСЕЛЕННЯ: 1 МЛН.

Ta ziemia ma czym zaskoczyć: najdłuższa na świecie
krasowa Jaskinia Optymistyczna, Góry Krzemienieckie,
a także jedno z „Siedmiu cudów natury Ukrainy” – kanion
Dniestru. Pod względem liczby zamków, aż 34, obwód
tarnopolski zajmuje pierwsze miejsce w Ukrainie. Region
ten znany jest również ze swoich zabytkowych sanktuariów
i miejsc pielgrzymek w Poczaiewie i Zarwanicy. Znajduje się
tu wiele miejsc interesujących dla miłośników prehistorii,
np. Jaskinia Werteba.

Najbardziej rozpoznawalnym elementem niematerialnej
kultury regionu jest haft borszczowski, w którym
zachował się złożony system dawnych symboli i technik.
Inne rzemiosła, z których słynie Tarnopolszczyzna, to
garncarstwo, kowalstwo, wyroby z koralików, zdobienie
pisanek, wyplatanie z materiałów roślinnych, tkactwo.
Każdy, kto odwiedzi ten gościnny region, będzie mile
zaskoczony bogatą i różnorodną kuchnią. Krzemienieckie
pierogi z kaszą gryczaną zostały wpisane na listę
niematerialnego dziedzictwa Ukrainy.

Ця земля має чим здивувати: тут розташовані
неймовірні печери, в тому числі найдовша у світі
карстова печера Оптимістична, Кременецькі гори,
а також одне з «Семі природних чудес України» –
Дністровський каньйон. За кількістю замків (34)
Тернопільщина займає перше місце в Україні. Також
цей край відомий своїми віковими святинами та
місцями паломництва у Почаєві та Зарваніці. Тут
чимало місць, цікавих для поціновувачів давньої
історії, як, наприклад, печера Вертеба.

Найбільш впізнаваним елементом нематеріальної
культури регіону є борщівська вишивка, яка зберегла
з давніх часів складну систему символів і технік.
Інші ремесла, якими славиться Тернопільщина –
гончарство, ковальство, нанизування з бісеру,
писанкарство, плетіння з рослинних матеріалів,
ткацтво. Кожен, хто відвідає цей гостинний край, буде
приємно вражений багатотою та різноманітною кухнею.
Кременецькі гречані вареники внесені до списку
нематеріальної спадщини України.

Gospodarka regionu opiera się na rolnictwie,
przemśle spożywczym i lekkim, rośnie rola sektora
IT i logistyki. Obwód tarnopolski jest jednym z liderów
transformacji cyfrowej w Ukrainie, stale rośnie tu odsetek
przedsiębiorstw wprowadzających innowacje.

Region ten wciąż skrywa wiele nieodkrytych atrakcji
turystycznych, dlatego każda odbyta tu podróż pozostawia
niezapomniane wrażenie. Współpraca z obwodem
i realizacja wspólnych projektów w różnych dziedzinach
otwierają znaczne perspektywy na przyszłość.

Економіка області ґрунтується на сільському
господарстві, харчовій та легкій промисловості,
зростає роль IT-сектору та логістики. Тернопільщина є
одним з лідерів цифрової трансформації в Україні, тут
постійно зростає частка підприємств, що впроваджують
інновації.

Цей регіон все ще таїть у собі багато незвіданого
для туристів, тому кожна подорож залишає відчуття
приємного здивування. Співпраця з регіоном
і реалізація спільних проектів у різних сферах
відкривають значні перспективи на майбутнє.

PROJEKTY coraz śmielszym krokiem

Z każdym kolejnym rokiem obwód tarnopolski wchodzi coraz śmielszym krokiem w świat projektów realizowanych przy wsparciu funduszy Unii Europejskiej. W latach 2014-2020 były to zaledwie 3 projekty w ramach Programu, podczas gdy obecnie jest już ich czterokrotnie więcej.

W perspektywie 2014–2020 w obwodzie tarnopolskim zrealizowano 3 projekty. W ramach projektu *BEC* w Krzemieńcu powstało centrum rehabilitacji i kształcenia osób niepełnosprawnych. Projekt *EACH* miał na celu zbliżenie kulturowe krajów sąsiedzkich poprzez współpracę bibliotek w Suwałkach i Tarnopolu. Efektem projektu *Muza* było nagranie tradycyjnych pieśni polskich i ukraińskich w nowoczesnej interpretacji i ich prezentacja podczas cyklu koncertów na pograniczu.

Obecnie, w Programie PL-UA w regionie zrealizowanych zostanie 11 projektów w priorytetach, ZDROWIE, ŚRODOWISKO i DOSTĘPNOŚĆ, które łącznie otrzymają 11 mln euro dofinansowania z UE. Jednocześnie Tarnopolska Agencja Rozwoju Regionalnego będzie operatorem Funduszu Małych Projektów (FMP) w priorytecie ŚRODOWISKO, którego całkowity budżet na realizację małych projektów w obszarze gospodarki o obiegu zamkniętym wyniesie ponad 4 mln euro.

Wszystkie projekty odpowiadają na ważne wyzwania i potrzeby mieszkańców. Dwa projekty z dziedziny zdrowia pomogą stworzyć nowe usługi medyczne i podnieść jakość już istniejących. W ramach projektu *CareLikeHome* w Tarnopolskim Regionalnym Klinicznym Centrum Onkologicznym powstanie oddział paliatywny, a oddział radiologiczny zostanie zmodernizowany. Projekt *GoldenEye* umożliwi wyposażenie szpitala obwodowego

w nowoczesny sprzęt okulistyczny, który pozwoli na skuteczne diagnozowanie i leczenie chorób oczu.

Trzy projekty Państwowej Służby ds. Sytuacji Nadzwyczajnych Ukrainy – *UP2FireSafety*, *C-bFireProtection* i *SafetySolutions* – zwiększą bezpieczeństwo mieszkańców. Dzięki nim region otrzyma cztery specjalistyczne pojazdy: dla grup operacyjnych, do działań chemiczno-radiologicznych i gaszenia pożarów, a ratownicy wezmą udział w specjalistycznych szkoleniach i warsztatach. Ponadto, w ramach projektu *UP2FireSafety* strażacy przeszkolą się i doposażą, by lepiej działać podczas dużych pożarów lasów.

Aby zapewnić mieszkańcom regionu czystsze środowisko i lepszą jakość wody pitnej, zmodernizowane zostaną systemy zaopatrzenia w wodę i odprowadzania ścieków w Tarnopolu (projekt *CleanUp*), Zaleszczykach (*PACT*) i Trembowli (*WaterProtect*). Projekt *WATER* wykorzysta biotechnologię do rekultywacji Stawu Tarnopolskiego, który jest wizytówką miasta. Projekt *EcoParks* koncentruje się na ochronie bioróżnorodności. W jego ramach Rezerwat Narodowy „Zamki Tarnopola” zrewitalizuje historyczny park pałacu w Wiśniowcu. Działania obejmą odnowienie elementów małej architektury, renowację alejek oraz budowę sieci wodno-kanalizacyjnej, a także szereg wydarzeń z udziałem młodzieży.

W regionie zostanie również zrealizowany duży projekt infrastrukturalny w priorytecie DOSTĘPNOŚĆ, obejmujący remont mostu w Trembowli na drodze krajowej M-19. Na to działanie przeznaczona zostanie kwota prawie 2,5 mln euro.

Wszystkie te projekty są cenne dla obwodu tarnopolskiego, ponieważ wpisują się w jego długoterminowe cele rozwoju, przyczyniają się do wzrostu konkurencyjności, zapewniają stabilność społeczną i równowagę ekologiczną.

ПРОЄКТИ дедалі впевненішим кроком

З кожним наступним роком Тернопільська область дедалі впевненішим кроком входить у світ проєктів, що реалізуються за підтримки коштів Європейського Союзу. Якщо у 2014-2020 роках в рамках Програми тут реалізовувалось лише 3 проєкти, сьогодні їх вже втричі більше.

Три проєкти реалізовувались у Тернопільській області у програмному періоді 2014-2020. Так, у рамках проєкту *BEC* було створено центр для реабілітації та навчання людей з інвалідністю у Кременці. Проєкт *EACH* був спрямований на культурне зближення країн-сусідів завдяки співпраці між бібліотеками Сувалок та Тернополя. Результатом проєкту *Muza* став альбом польських та українських пісень у сучасній інтерпретації та його презентація під час серії концертів на прикордонні.

У перспективі 2021-2027 у регіоні вже реалізується 11 проєктів у пріоритетах ЗДОРОВ'Я, ДОВКІЛЛЯ та ДОСТУПНІСТЬ, які разом отримають 11 млн євро співфінансування з коштів ЄС. Також Агенція розвитку Тернопільської області виступатиме оператором Фонду малих проєктів (ФМП) у пріоритеті ДОВКІЛЛЯ, бюджет якого, у розмірі понад 4 млн євро, буде спрямовано на реалізацію малих проєктів у сфері циркулярної економіки.

Усі проєкти які є відповіддю на важливі виклики та потреби мешканців. Так, створити нові медичні послуги для мешканців та покращити якість вже існуючих допоможуть два проєкти за пріоритетом ЗДОРОВ'Я. У рамках проєкту *CareLikeHome*, у Тернопільському онкодиспансері створюється хоспісне відділення та оновлюється рентгенологічне відділення, а у рамках проєкту *GoldenEye* в обласній лікарні встановлюється сучасне обладнання для офтальмології, що дозволить успішно діагностувати і лікувати хвороби очей.

На підвищення безпеки мешканців регіону спрямовані три проєкти ДСНС: *UP2FireSafety*, *C-bFireProtection* та *SafetySolutions*. Завдяки ним область отримає чотири спеціалізовані автомобілі – для оперативних груп, хімічно-радіологічних робіт та пожежогасіння, також буде проведено навчання для рятувальників. Крім того, в рамках проєкту *UP2FireSafety* пожежники пройдуть навчання та отримають додаткове обладнання, щоб ефективніше діяти під час великих лісових пожеж.

Задля чистого довкілля та якісної питної води в області буде вдосконалено системи водопостачання і водовідведення у Тернополі (проєкт *CleanUp*), Заліщиках (*PACT*) і Теребовлі (*WaterProtect*). Проєкт *WATER* застосує біотехнології для рекультивації Тернопільського ставу, який є візитною карткою міста. Проєкт *EcoParks* спрямований на збереження біорізноманіття. У рамках цього проєкту національний заповідник «Замки Тернопілля» здійснює ревіталізацію історичного парку Вишнівецького палацу. Заходи включають оновлення малих архітектурних елементів, облаштування водно-каналізаційної інфраструктури та створення інтерактивної карти насаджень, а також ряд заходів із залученням молоді.

Також в області буде реалізовано великий інфраструктурний проєкт за пріоритетом ДОСТУПНІСТЬ, він передбачає капітальний ремонт мосту в Теребовлі на дорозі державного значення М-19. На цю діяльність буде виділено майже 2,5 млн євро.

Усі ці проєкти є цінними для області, оскільки співзвучні з її довгостроковими цілями розвитку, сприяють підвищенню конкурентоспроможності, забезпечують соціальну стабільність та екологічну збалансованість.

WSPÓŁPRACA PROJEKTOWA WZMACNIA WIĘZI TRANSGRANICZNE

Pawło Zhurba
Zastępca Przewodniczącego Tarnobrodzkiej
Obwodowej Administracji Państwowej

CROSSBORDERER: Jak ocenia Pan udział obwodu tarnobrodzkiego w naszym Programie, w szczególności w perspektywie 2021-2027?

PAWŁO ZHURBA: Udział obwodu tarnobrodzkiego w obecnym okresie programowania można ocenić jako niezwykle udany i obiecujący. O ile w poprzedniej perspektywie obwód zrealizował zaledwie 3 projekty, to dziś mamy już 12 projektów z dofinansowaniem ponad 15 mln euro z UE. Świadczy to nie tylko o znaczącym wzroście skali współpracy, ale także o wzmocnieniu zaufania do regionu jako wiarygodnego i przewidywalnego partnera w programach międzynarodowych.

Ważne jest również poszerzanie partnerstw z polskimi instytucjami, co przejawia się we wzroście liczby wspólnych inicjatyw. Współpraca projektowa wzmocnia więzi transgraniczne, przyczynia się do kształtowania wspólnej przestrzeni społeczno-gospodarczej i zapewnia stabilne mechanizmy interakcji na poziomie regionalnym. Ponadto zwiększony udział obwodu tarnobrodzkiego w Programie potwierdza jego potencjał instytucjonalny, umiejętność efektywnego zarządzania środkami grantowymi oraz zapewnienia przejrzystości i efektywności realizacji projektów.

W jaki sposób realizowane obecnie projekty przyczyniają się do rozwoju potencjału regionu i wpisują w strategiczne kierunki rozwoju?

Inicjatywy realizowane obecnie przy wsparciu Programu mają na celu poprawę jakości usług medycznych, wzmocnienie systemu bezpieczeństwa oraz poprawę stanu środowiska. Kierunki te wpisują się w Strategię Rozwoju Obwodu Tarnobrodzkiego na lata 2021–2027 i stanowią podstawę jego długoterminowego wzrostu.

W sektorze ochrony zdrowia projekty zapewniają modernizację infrastruktury i sprzętu medycznego, podnosząc jakość i dostępność usług. W sektorze bezpieczeństwa wzmocniają gotowość Państwowej Służby Ratowniczej do reagowania na sytuacje kryzysowe,

co jest szczególnie istotne wobec zagrożeń militarnych i naturalnych. Inicjatywy ekologiczne przyczyniają się do poprawy stanu środowiska i integracji regionu we wspólnej europejskiej przestrzeni ekologicznej. Wszystkie te obszary są ze sobą powiązane i tworzą całościowy model wzrostu, który wzmocnia konkurencyjność regionu, poprawia jakość życia mieszkańców i umacnia pozycję obwodu tarnobrodzkiego na arenie międzynarodowej.

„
Udział obwodu
tarnobrodzkiego w obecnym
okresie programowania
można ocenić jako niezwykle
udany i obiecujący.

W jakich dziedzinach współpraca polsko-ukraińska jest szczególnie ważna i ma największe perspektywy? Czy można już teraz ocenić, gdzie partnerom z obu krajów najłatwiej będzie znaleźć płaszczyznę porozumienia dla wspólnych projektów?

Obecnie największy potencjał współpracy w przypadku obwodu tarnobrodzkiego obserwuje się w dziedzinie edukacji i nauki, w tym wymiany akademickiej, ochrony dziedzictwa kulturowego i rozwoju turystyki, ochrony zdrowia i poprawy jakości usług medycznych, zielonej energii, ekologii i gospodarki odpadami stałymi. Rozwój samorządu terytorialnego to kolejny ważny obszar współpracy. Polska z powodzeniem przeszła drogę decentralizacji, dlatego dla społeczności obwodu tarnobrodzkiego ważny jest przepływ doświadczeń w tym zakresie, zwłaszcza w kontekście kandydatury Ukrainy do członkostwa w UE.

СПІВПРАЦЯ У РАМКАХ ПРОЄКТІВ ЗМІЦНЮЄ ТРАНСКОРДОННІ ЗВ'ЯЗКИ

Журба Павло Олександрович
Заступник голови Тернопільської обласної
державної адміністрації

CROSSBORDERER: Як ви оцінюєте участь Тернопільщини у нашій Програмі, зокрема, у перспективі 2021-2027?

ПАВЛО ЖУРБА: Участь Тернопільщини у поточному періоді Програми можна оцінити як надзвичайно успішну та перспективну. Якщо у попередньому періоді область реалізувала лише 3 проекти, то сьогодні маємо вже 12 проектів з фінансуванням понад 15 млн євро від ЄС. Це свідчить не лише про суттєве зростання масштабів співпраці, але й про зміцнення довіри до регіону як надійного та прогнозованого партнера у міжнародних програмах.

Важливим є і розширення партнерства з польськими інституціями, яке проявляється у збільшенні кількості спільних ініціатив. Співпраця у рамках проектів зміцнює транскордонні зв'язки, сприяє формуванню спільного соціально-економічного простору та забезпечує сталі механізми взаємодії на рівні регіонів. Крім того, активізація участі Тернопільщини у Програмі підтверджує її інституційну спроможність, здатність ефективно управляти грантовими ресурсами та забезпечувати прозорість і результативність реалізації проектів.

Яким чином поточні проекти сприяють розвитку потенціалу регіону та наскільки вони співзвучні з стратегічними напрямками розвитку?

Ініціативи, які сьогодні впроваджуються за підтримки Програми, спрямовані на підвищення якості медичних послуг, зміцнення системи безпеки та покращення стану довкілля. Зазначені напрямки відповідають Стратегії розвитку Тернопільської області на 2021–2027 року та формують основу для її довготривалого зростання.

Так, у сфері охорони здоров'я проекти забезпечують модернізацію медичної інфраструктури та обладнання, підвищуючи якість і доступність послуг. У безпековому блоці – посилюють готовність ДСНС до реагування на

надзвичайні ситуації, що особливо актуально в умовах воєнних і природних ризиків. Екологічні ініціативи сприяють покращенню стану довкілля та інтеграції регіону у спільний європейський екостратію. Усі ці напрями взаємопов'язані й формують цілісну модель зростання, що зміцнює конкурентоспроможність області, підвищує якість життя мешканців та посилює позиції Тернопільщини на міжнародному рівні.

„
Участь Тернопільщини
у поточному періоді
Програми можна оцінити як
надзвичайно успішну
та перспективну.

У яких сферах польсько-українська співпраця є особливо важливою та має найбільше перспектив? Чи вже зараз можна оцінити, де партнерам з обох країн найлегше знайти точки дотику для спільних проектів?

Наразі найбільший потенціал для польсько-української співпраці у випадку Тернопільської області спостерігається у напрямках освіти та науки, в тому числі проведенні академічних обмінів, збереженні культурної спадщини та розвитку туризму, охорони здоров'я та впровадженні ініціатив щодо підвищення якості надання медичних послуг, зеленої енергетики, екології та поводження з твердими побутовими відходами. Розвиток місцевого самоврядування є ще одним важливим напрямком розвитку співпраці. Польща пройшла успішний шлях децентралізації, тому для громад Тернопільщини важливим є обмін та запозичення досвіду польських партнерів у цій сфері, особливо в контексті статусу України як кандидата на членство в ЄС.

WOJEWÓDZTWO PODLASKIE ПІДЛЯСЬКЕ ВОЄВОДСТВО

*Bogate różnorodnością,
silne wartościami*

Podlaskie to niezwykle miejsce na mapie Polski – prawdziwa mozaika kultur, religii i narodowości, pełna autentyzmu, nieskażonej przyrody i spokoju.

*Багате різноманітністю,
сильне цінностями*

Підляське воєводство – це надзвичайне місце на карті Польщі – справжня мозаїка культур, релігій та національностей, сповнена автентичності, незайманої природи та спокою.

LUDNOŚĆ:
НАСЕЛЕННЯ: **1,2 mln**
МЛН.

Od wieków żyją tu obok siebie przedstawiciele różnych nacji. Podróżując przez region natkniemy się na drewniane cerkwie, domy ze zdobionymi okiennicami, tatarskie meczety i żydowskie synagogi. W podlaskich wsiach czas płynie wolniej – tu wciąż można usłyszeć miejscową gwarę, spróbować regionalnych przysmaków: sękacza, kiszki ziemniaczanej, kartaczy czy mrowiska i zanurzyć się w autentycznym klimacie lokalnych wydarzeń.

Prawdziwą skarbnicą jest przyroda. Cztery parki narodowe – Białowiecki, Biebrzański, Narwiański i Wigierski – tworzą unikatową mozaikę ekosystemów. W Puszczy Białowieckiej wpisanej na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO możemy spotkać żubra – symbol regionu. Rozlewiska Biebrzy i Narwi, zwane „polską Amazonią”, są rajem dla ptaków, a więc także dla ornitologów i fotografów przyrody. Suwalszczyzna z malowniczymi pagórkami, głazami narzutowymi i najgłębszym w Polsce jeziorem Hańcza zachwyca krajobrazem polodowcowym, a Wigry i okolice przyciągają miłośników żeglarsstwa i wypraw rowerowych.

Протягом століть тут пліч-о-пліч жили представники різних національностей. Подорожуючи регіоном, ми зустрінемо дерев'яні православні церкви, будинки з вигадливими віконницями, татарські мечеті та єврейські синагоги. У підляських селах час плине повільніше – тут ви можете почути місцевий діалект, скуштувати регіональні делікатеси, такі як сенкач, картопляна ковбаса, картаче або торт мурашник, та поринути в автентичну атмосферу місцевих подій.

Природа тут – справжня скарбниця. Чотири національні парки – Біловезький, Бебжанський, Наревський та Вігеський – створюють унікальну мозаїку екосистем. У Біловезькій пущі, об'єкті Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, ми можемо побачити зубра європейського – символ регіону. Заплави річок Бебжа та Нарев, відомі як «польська Амазонка», – це рай для птахів, а також для орнітологів та фотографів природи. Сувальський регіон з його мальовничими пагорбами, нерівними валунами та озером Ханьча, найглибшим озером Польщі, захоплює своїм післяльодовиковим ландшафтом, а озеро Вігри приваблює любителів вітрильного спорту та велоспорту.

Stolicą regionu jest dynamicznie rozwijający się Białystok, strategicznie położony na trasie między Warszawą a krajami nadbałtyckimi, z dobrymi uczelniami, piękną operą, filharmonią i innowacyjnymi firmami. Mimo to Podlaskie nadal mierzy się z wyzwaniami: migracją młodych, wykluczeniem komunikacyjnym oraz ograniczonym dostępem do nowoczesnych usług – zwłaszcza w mniejszych miejscowościach. Tym zjawiskom mają zapobiegać efekty realizacji kolejnych programów współpracy transgranicznej ze wschodnimi sąsiadami.

Столицею регіону є Білосток, який розташований на шляху між Варшавою та країнами Балтії, з чудовими університетами, прекрасним оперним театром, філармонією та інноваційними компаніями. Незважаючи на це, Підляське воєводство продовжує стикатися з проблемами: відтоком молоді, погано розвинутою транспортною інфраструктурою та обмеженим доступом до сучасних державних послуг. Ці виклики можна долати завдяки результатам участі у програмах транскордонного співробітництва із східними сусідами.

PROJEKTY W CZORAJ, DZIŚ I JUTRO

— **Województwo podlaskie skutecznie sięga po środki z Programu, co już w latach 2014–2020 zaowocowało realizacją 44 projektów, które zyskały dofinansowanie z UE na kwotę ponad 23 mln euro.**

Ze względu na swoje położenie region szczególną uwagę poświęcił usprawnieniu funkcjonowania przejść granicznych – zarówno kolejowego w Siemianówce (*SIEMIANOWKA*), jak i drogowego w Kuźnicy Białostockiej (*Pavilions i Road*). Równocześnie poprawiono dostępność komunikacyjną za sprawą projektów *DOPC*, *CrossGovernance*, *NODGRO* oraz *TransGoverNet*. Zadbano także o bezpieczeństwo: projekty *EcoChem* i *CrossEMS* wyposażyły strażaków w nowoczesny sprzęt, a w gminie Dobrzyniewo powstała nowa remiza.

Ochrona przyrody i rozwój turystyki od lat są jednymi z istotnych kierunków działań. Dzięki projektowi *BugUnitesUs* powstały nowe szlaki kajakowe i centra turystyki wodnej, *BugGuardians* włączył mieszkańców w edukację ekologiczną i zielarstwo, a *Active-Białowieża-Forest* promował lokalne dziedzictwo przyrodnicze.

Podlaskie to tygiel kulturowy, w którym łączą się różne doświadczenia i tradycje. Są one inspiracją do realizacji projektów, które dbają i przypominają o dziedzictwie tego regionu. Dzięki projektom *CONSART*, *CraftNet*, *EACH* i *IntCanalPromo* odnowiono muzea i zabytki lokalnej architektury. Efektem projektu *CCN* były nowe szlaki rowerowe i piesze. *BugCuisine* to opowieść o regionalnej kuchni Doliny Bugu. Natomiast projekt *Suwalki4UA* wsparł integrację ukraińskich uchodźców z lokalną społecznością.

Program wzmocnił służbę zdrowia. Dzięki projektom *OncoUrology*, *CardioMed* i *MHCPO* szpitale w Białymstoku i Suwałkach otrzymały nowoczesny sprzęt, a personel szkolenia, co znacząco poprawiło jakość opieki nad pacjentami.

To tylko przykłady, a ze wszystkimi projektami można zapoznać się na stronie Programu.

W nowej edycji Programu, na lata 2021-2027 województwo realizuje 21 projektów (11 środowiskowych, 10 zdrowotnych), ich dofinansowanie wynosi ponad 20 mln euro. Projekty *C-bFireProtection*, *SafetySolutions* i *ClimResc* wzmocniły bezpieczeństwo umożliwiając zakup nowoczesnych samochodów, wyposażenia oraz mobilnego laboratorium. Projekt *HydroGuard* wspiera zakup sprzętu ratownictwa wodnego. Organizowane są szkolenia, dzięki którym służby są lepiej przygotowane na zagrożenia, a opracowane strategie podnoszą poziom bezpieczeństwa.

Podlaskie inwestuje również w rozwój infrastruktury wodno-kanalizacyjnej oraz ochrony środowiska. Projekt *CleanUP* modernizuje sieć kanalizacyjną w Suwałkach, *SafeSewage* – w Białymstoku, a *CleanWater* rozbudowuje sieć wodociągową w Augustowie. *CleanBug* zajął się likwidacją nielegalnych wysypisk i rozwojem zielonej infrastruktury oraz tworzeniem innowacyjnej przestrzeni edukacyjnej w Drohiczynie. Projekt *CBBC* zajmuje się bioróżnorodnością, a *BioGreenInfra* rozwija tereny zielone w otoczeniu szpitali.

Województwo inwestuje także w nowoczesną opiekę zdrowotną. Projekty takie jak *GO!spitals*, *PutHeart*, *CADIT*, *Future4Kids*, *RehabHelpPL-UA*, *HealthyHeart*, *NonInvasiveCare*, *NeuroExcellence*, *LeanHealthcare* i *GastroCare* obejmują modernizację szpitali, zakup wysokiej klasy sprzętu medycznego, wdrażanie nowych metod leczenia, realizację programów profilaktycznych i rehabilitacyjnych, szkolenia i wymianę doświadczeń. Dzięki nim mieszkańcy regionu uzyskają lepszy dostęp do diagnostyki, opieki nad starszymi, rehabilitacji, kardiologii, onkologii i neurologii.

Województwo wykorzystuje potencjał współpracy transgranicznej, budując bezpieczniejszy, przyjaźniejszy środowisko i nowoczesny region, otwarty na innowacje oraz wymianę doświadczeń z sąsiadami.

ПРОЄКТИ ВЧОРА, СЬОГОДНІ ТА ЗАВТРА

— **Підляське воєводство успішно використовує кошти Програми, і як результат, у 2014–2020 роках 44 проєкти отримали фінансування ЄС на загальну суму понад 23 мільйони євро.**

Завдяки своєму розташуванню, у регіоні особливу увагу приділено покращенню роботи прикордонних пунктів переходу – залізничного в Семянувці (*SIEMIANOWKA*) та автомобільного в Кузниці Білостоцькій (*Pavilions* та *Road*). Водночас, доступність було покращено завдяки проєктам *DOPC*, *CrossGovernance*, *NODGRO* та *TransGoverNet*. Також здійснено заходи із забезпечення безпеки: в рамках проєктів *EcoChem* та *CrossEMS* здійснено оснащення пожежників сучасним обладнанням, а в гміні Добжиневу було побудовано нову пожежну станцію.

Охорона природи та розвиток туризму були ключовими напрямками діяльності протягом багатьох років. Завдяки проєкту *BugUnitesUs* було створено нові траси для каякінгу та центри водного туризму, у рамках проєкту *BugGuardians* залучено мешканців до екологічної освіти та травознавства, а ідея проєкту *Active-Białowieża-Forest* полягала у пропагуванні місцевої природної спадщини.

Підляське воєводство – це культурний казан, де сходяться різноманітний досвід і традиції. Це надихає на проєкти, що зберігають і вшановують спадщину регіону. Завдяки проєктам *CONSART*, *CraftNet*, *EACH* та *IntCanalPromo* було відремонтовано музеї та місцеві архітектурні пам'ятки. У результаті реалізації проєкту *CCN* з'явилися нові велосипедні та пішохідні маршрути. У проєкті *BugCuisine* відзначено регіональну кухню долини Бугу. У проєкті *Suwalki4UA* підтримано інтеграцію українських біженців у місцеву громаду.

Реалізація Програми сприяла зміцненню системи охорони здоров'я. Завдяки проєктам *OncoUrology*, *CardioMed* та *MHCPO* лікарні в Білостоці та Суwalkах отримали сучасне обладнання та провели навчання персоналу, що значно покращило якість догляду за пацієнтами.

Це лише приклади, а докладніше про всі проєкти можна дізнатися на вебсайті Програми.

У новому програмному періоді на 2021-2027 роки воєводство реалізує 21 проєкт (11 екологічних, 10 медичних), фінансування яких перевищує 20 мільйонів євро. У проєктах *C-bFireProtection*, *SafetySolutions* та *ClimResc* посилено безпеку, що дозволило придбати сучасні транспортні засоби, обладнання та мобільну лабораторію. У проєкті

HydroGuard передбачено придбання рятувального обладнання на воді. Організуються навчання для кращої підготовки служб до загроз, а також розробляються стратегії для підвищення безпеки.

Підляське воєводство також інвестує в розвиток інфраструктури водопостачання та каналізації, а також у захист довкілля. У проєкті *CleanUP* здійснюється модернізація каналізаційної мережі в Суwalkах, у рамках проєкту *SafeSewage* – в Білостоці, а у проєкті *CleanWater* здійснюється розширення мережі водопостачання в Августові. Результатом реалізації проєкту *CleanBug* стало здійснення ліквідації незаконних сміттєзвалищ, розвиток зеленої інфраструктури та створення інноваційного освітнього простору в Дрогичині. Проєкт *CBBC* спрямований на біорізноманіття, а результатом проєкту *BioGreenInfra* буде сприяння розвитку зелених зон навколо лікарень.

У воєводстві також здійснюються інвестиції в сучасну охорону здоров'я. Такі проєкти, як *GO!spitals*, *PutHeart*, *CADIT*, *Future4Kids*, *RehabHelpPL-UA*, *HealthyHeart*, *NonInvasiveCare*, *NeuroExcellence*, *LeanHealthcare* та *GastroCare*, включають модернізацію лікарень, придбання високоякісного медичного обладнання, впровадження нових методів лікування, профілактичних та реабілітаційних програм, навчання та обмін досвідом. Завдяки цим ініціативам мешканці регіону матимуть кращий доступ до діагностики, догляду за людьми похилого віку, реабілітації, кардіології, онкології та неврології.

У воєводстві використовується потенціал транскордонного співробітництва для побудови безпечнішого, екологічнішого та сучаснішого регіону, відкритого для інновацій та обміну досвідом із сусідами.

KU NOWYM WYZWANIAM

Izabela Łokić,
członkini Komitetu Monitorującego
Programu z Województwa Podlaskiego

CROSSBORDERER: Jak ocenia Pani zaangażowanie swojego regionu w realizację projektów?

IZABELA ŁOKIĆ: Województwo od lat aktywnie korzysta z możliwości, jakie niesie współpraca transgraniczna. W obecnej edycji Programu widać to szczególnie wyraźnie – zarówno pod względem liczby realizowanych projektów, jak i jakości partnerstw, które musiały zostać zbudowane od podstaw. Stanowiło to spore wyzwanie. Wymagało to dużej otwartości i dialogu, jednak szybko okazało się, że partnerów z Polski i Ukrainy łączy wiele wspólnych tematów i potrzeb. Podlascy beneficjenci nawiązali silne i wartościowe kontakty z ukraińskimi instytucjami, co owocuje wspólnymi projektami. Wiele instytucji aktywnie uczestniczyło w spotkaniach i forach partnerskich organizowanych przez Wspólny Sekretariat, a także samodzielnie inicjowało kontakty. Dziś realizujemy ponad 20 projektów – najwięcej z obwodami wołyńskim i lwowskim, choć współpraca obejmuje wszystkie regiony. Co ważne, te partnerstwa nieustannie się umacniają i mają potencjał, by przerodzić się w długofalową współpracę. Realizowane wspólnie projekty dotyczą różnych obszarów, jak ochrona środowiska, ratownictwo, infrastruktura czy gospodarka wodna, czyli takich, które wymagają konsekwentnych działań także w kolejnych latach.

Jakie obszary współpracy z partnerami z Ukrainy uważa Pani za najbardziej obiecujące z punktu widzenia rozwoju województwa podlaskiego?

Największy potencjał widzimy w ochronie środowiska, zdrowiu, gospodarce wodnej, ratownictwie, kulturze, dziedzictwie i turystyce. Możemy skuteczniej chronić przyrodę, poprawiać jakość wody i dbać o bezpieczeństwo, a rozwój infrastruktury przekłada się na lepszy dostęp do usług i podniesienie jakości życia. Współpraca sprzyja wzmocnieniu relacji między instytucjami po obu stronach granicy, jest fundamentem dla trwałych i efektywnych partnerstw, które będą napędzać dalszy rozwój i integrację.

”

*Dziś realizujemy ponad
20 projektów – najwięcej
z obwodami wołyńskim
i lwowskim.*

”

Jakie rezultaty już dziś są zauważalne dzięki realizacji projektów?

Już teraz widać konkretne efekty, np. inwestycje w bezpieczeństwo – zakup nowoczesnych wozów strażackich i sprzętu ratowniczego dla jednostek OSP. Dzięki temu możliwe jest szybsze i skuteczniejsze reagowanie na zagrożenia. Kolejnym ważnym obszarem jest ochrona zdrowia. Dzięki projektom Go!spitals, LeanHealthcare czy PutHeart możliwe jest modernizowanie i doposażanie placówek medycznych, a także wspólne szkolenia dla personelu. Wpływa to na poprawę dostępności i jakości opieki zdrowotnej. Istotne są również projekty środowiskowe, takie jak CleanBug, SafeSewerage, CleanWater, CleanUP. Równie ważne są działania edukacyjne i wymiana doświadczeń, które wzmacniają zarówno działanie lokalnych instytucji, jak i budowanie trwałych relacji między społecznościami. Efekty tych działań są długofalowe – poprawią jakość życia mieszkańców i zwiększą odporność regionu na wyzwania.

ДО НОВИХ ВИКЛИКІВ

Ізабела Локіць,
членкиня Моніторингового комітету
Програми від Підляського воєводства

CROSSBORDERER: Як Ви оцінюєте участь вашого регіону у реалізації проєктів?

ІЗАБЕЛА ЛОКІЦЬ: Воєводство вже багато років активно використовує можливості транскордонного співробітництва. Це особливо помітно в нинішній фінансовій перспективі Програми, як з точки зору кількості реалізованих проєктів, так і з точки зору якості партнерств, які довелося будувати з нуля. Це стало значним викликом і вимагало великої відкритості та діалогу. Та незабаром стало очевидним, що польські та українські партнери мають багато спільних тем і потреб. Бенефіціари з Підляшшя встановили міцні та цінні контакти з українськими інституціями, що дозволило створити спільні проєкти. Багато установ брали активну участь у партнерських зустрічах і форумах, організованих Спільним секретаріатом, а також самі ініціювали налагодження контактів. Сьогодні ми реалізуємо понад 20 проєктів – найбільше з Волинською та Львівською областями, хоча співпраця поширюється на всі регіони. Важливо, що ці партнерства постійно зміцнюються і мають потенціал перерости у довгострокову співпрацю. Спільні проєкти охоплюють різні сфери, такі як охорона довкілля, реагування на надзвичайні ситуації, інфраструктура чи управління водними ресурсами – сфери, які потребують послідовних дій у найближчі роки.

Які сфери співпраці з українськими партнерами Ви вважаєте найперспективнішими для розвитку Підляського воєводства?

Ми бачимо найбільший потенціал в охороні довкілля, охороні здоров'я, управлінні водними ресурсами, реагуванні на надзвичайні ситуації, культурі, спадщині та туризмі. Ми можемо ефективніше захищати природу, покращувати якість води та запевняти безпеку, а розвиток інфраструктури забезпечить кращий доступ до послуг та

”

*Сьогодні ми реалізуємо
понад 20 проєктів –
найбільше з Волинською
та Львівською областями.*

”

підвищення якості життя. Співпраця сприяє зміцненню відносин між установами по обидва боки кордону і є основою для стійких та ефективних партнерств, які сприятимуть подальшому розвитку та інтеграції.

Які результати вже можна побачити завдяки реалізації проєктів?

Конкретні результати помітні вже, напр., інвестиції в безпеку – придбання сучасних пожежних машин та рятувального обладнання для операторів добровільних пожежних команд. Це дає можливість швидше та ефективніше реагувати на загрози. Ще одна важлива сфера – охорона здоров'я. Завдяки проєктам Go!spitals, LeanHealthcare або PutHeart стали можливими модернізація та переоснащення медичних закладів, а також спільні навчання персоналу. Це покращує доступність та якість медичної допомоги. Екологічні проєкти, такі як CleanBug, SafeSewerage, CleanWater, CleanUP, також є ключовими. Освітні заходи та обмін досвідом є не менш важливими, адже вони забезпечують як зміцнення місцевих інституцій, так і побудову сталих зв'язків між громадами. Ефект від цих заходів є довготривалим – вони покращують якість життя місцевих мешканців та підвищують стійкість регіону до викликів.

POCIĄG DO INWESTYCJI

– Trzeba było przyjść na godzinę 5 rano, przygotować skład z drewnem, żeby mógł spokojnie ruszyć. Trzeba było poczołgać się w śniegu, poodbijać klocki hamulcowe, które przymarzały. Taką była praca, gdy przychodziło drewno od Wetliny, bo Moczarnie było zimą zasypane. Cały czas "pod chmurką". A jako hamulcowy – bez względu na pogodę, jaka by nie była temperatura na zewnątrz – jeździłem „na hamulcu”. Trzeba było te 3-4 godziny jechać na stojąco od Majdanu do Rzepedzi. Czy to słońce, czy deszcz, minus dwadzieścia parę stopni czy plus trzydzieści parę – to się stało na nogach.

Tak wspomina początki swojej pracy na bieszczadzkiej wąskotorówce Marek Chochola. Urodził się w Bieszczadach, potem chodził do szkoły w Rzeszowie i nawet pracował w tamtejszych zakładach lotniczych, ale ciągnęło go w rodzinne góry. Pracę w leśnej kolejce zaczął więc przeszło 40 lat temu od warsztatu kolejowego, potem został rewidentem, a po roku hamulcowym. Z czasem zdobywał kolejne uprawnienia: pomocnika, maszynisty parowozu, lokomotyw spalinowych, na koniec dyżurnego ruchu. Ta ostatnia funkcja jest najbardziej odpowiedzialna, bo ma przecież do czynienia z... ponad 130-letnią staruszką! Tak, tak... Budowa pierwszych odcinków Bieszczadzkiej Kolejki Leśnej ruszyła w 1890 roku, w czasach zaboru austriackiego. Wąskotorówki powstawały wówczas w różnych częściach Karpat, bo był to podstawowy środek transportu drewna budowlanego i opałowego z rozległych, trudno dostępnych lasów. Do konstrukcji mostów, wiaduktów i murów oporowych sprowadzono wykwalifikowanych włoskich kamieniarzy z alpejskiego Trydentu. Tylko w Bieszczadach sieć torów rozrosła się stopniowo do ponad 73 kilometrów.

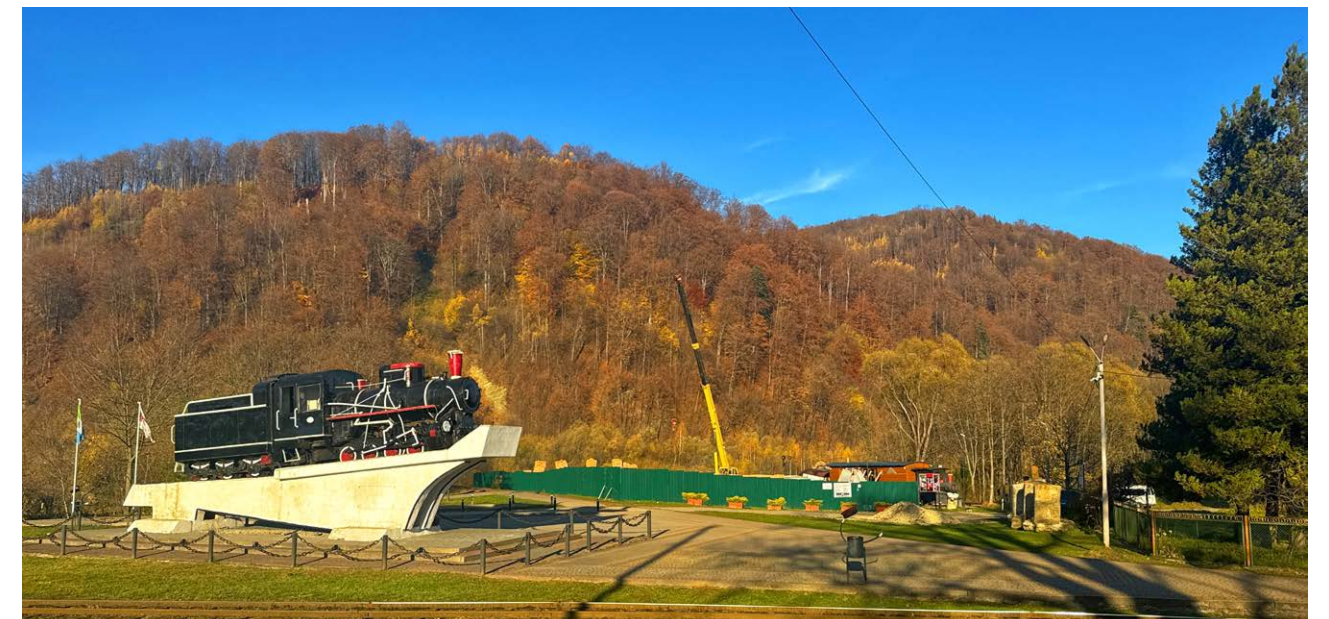
ПОЇЗД ДО ІНВЕСТИЦІЙ

– Треба було приїхати о 5 ранку, підготувати лісовоз, щоб він міг безперешкодно рухатися. Треба було повзати по снігу, збивати гальмівні колодки, які замерзли. Це була робота, коли деревина йшла з Ветліни, тому що Мочарне взимку було вкрите снігом. Весь час «під хмарою». І як гальмівник – яка б не була погода, яка б не була температура на вулиці – я їхав «на гальмах». Ці 3-4 години від Майдану до Жепедзі треба було їхати стоячи. Було сонце чи дощ, мінус двадцять з чимось градусів чи плюс тридцять з чимось – ти стояв на ногах.

Так Marek Хохол згадує початок своєї роботи на Бещадській вузькоколійці. Він народився в Бещадах, потім ходив до школи в Жешові і навіть працював на місцевому авіаційному заводі, але його вабили рідні гори. Тому він розпочав свою роботу на лісовій залізниці понад 40 років тому в залізничній ремонтній майстерні, потім став технічним ревизором, а через рік гальмівником. Згодом здобув подальші кваліфікації: помічника, машиніста паровоза, машиніста тепловоза і, нарешті, наглядача за рухом. Остання посада – найвідповідальніша, адже йому доводиться мати справу із... старою технікою, якій понад 130 років! Так, так... Будівництво перших ділянок Бещадської лісової залізниці розпочалося в 1890 році, під час поділу Австрії. Вузькоколійки тоді будували в різних частинах Карпатських гір, оскільки це був основний засіб транспортування будівельних матеріалів та дров з величезних, важкодоступних лісів. Для будівництва мостів, віадуків і підпірних стін з італійського міста Тренто були запрошені кваліфіковані каменярі. Лише в Бещадах мережа колій поступово розрослася до понад 73 кілометрів.

– Kolejka jeździła na całej trasie: od Rzepedzi do Majdanu i od Majdanu do Moczarnego. Kilka godzin jazdy. Jeszcze miałem tę przyjemność ostatnie cztery wagony drewna ściągnąć z Moczarnego zanim przejął to Bieszczadzki Park Narodowy. Ale w latach 80-tych pomalą był zmierzch wywozu drewna – wspomina pan Marek.

Pod koniec XX wieku, gdy nadeszły czasy gospodarki rynkowej, nad bieszczadzką „ciuchcią” zawisło nawet widmo likwidacji. Transport zamarł, torowiska zarastały, a sprzęt zaczęto wywozić w głąb kraju. Jednak determinacja zapaleńców, którzy w tym niezwykłym zabytku techniki, ludzkiej myśli i ciężkiej pracy dostrzegli ogromny potencjał turystyczny, sprawiła, że udało się go uratować dla kolejnych pokoleń. Ale wiele musiało się zmienić – powstała fundacja, trasę znacznie skrócono, odzyskane wagoniki dostosowano do przewozu pasażerów, a w budynkach stacyjnych zebrano kolejowe eksponaty. Torowisko wymagało jednak stałych remontów i modernizacji, zaś rosnąca fala turystów – profesjonalnej obsługi. Na początku było ich kilka, kilkanaście tysięcy, a dziś jest to już ponad 160 tysięcy podróżnych rocznie! Stało się jasne, że potrzebne są inwestycje i to niemałe. Z pomocą przyszedł Program Interreg NEXT Polska – Ukraina i... przypadek. Przedstawiciele fundacji odwiedzali miejscowości w Karpatach, w których jeszcze pozostały ślady wąskotorówek. W ukraińskiej Wygodzie zobaczyli nietypowy pomnik – parowóz:

– Byliśmy tam turystycznie, wiedzieliśmy że jest tam taki eksponat. Chcieliśmy pomierzyć elementy pomnika, w związku z remontem naszego parowozu. Wydawało nam się, że odwzorowanie niektórych elementów może się nam przydać. Weszliśmy na pomnik, ale przechodziliśmy obok inne osoby i nie chcieliśmy, żeby ktoś nam zwrócił uwagę. Udaliśmy się po zgodę do dysponujących tym pomnikiem. I tak zaczęły się pierwsze kontakty... – uśmiecha się na to wspomnienie prezes Fundacji Bieszczadzkiej Kolejki Leśnej Mariusz Werminiński.

– Залізниця пролягала по всьому маршруту: від Жепедзі до Майдану і від Майдану до Мочарного. Кілька годин їзди. Мені все ще пощастило везти останні чотири вагони деревини з Мочарного до того, як Бещадський національний парк перебрав її під свою опіку. Але у 1980-х роках це були темні часи експорту деревини, – згадує Marek.

Наприкінці XX століття, коли настали часи ринкової економіки, над бещадським потягом навіть нависла загроза ліквідації. Транспорт зупинився, колії заросли, а обладнання почали вивозити за межі країни. Однак рішучість ентузіастів, які побачили в цій незвичайній пам'ятці техніки, людської думки і важкої праці величезний потенціал для туризму, означала, що її вдалося зберегти для майбутніх поколінь. Але багато чого довелося змінити – було закладено фундамент, значно скорочено маршрут, віднайдені вагони пристосовано для перевезення пасажирів, а в станційних будівлях зібрано залізничні артефакти. Однак колія потребувала постійного ремонту та модернізації, а зростаюча кількість туристів – професійного обслуговування. Спочатку їх було кілька, можливо, навіть кілька тисяч, а сьогодні це вже понад 160 000 мандрівників на рік! Стало зрозуміло, що потрібні інвестиції, і не малі. На допомогу прийшла програма Interreg NEXT Польща – Україна, а також... збіг обставин. Представники Фонду відвідали місця в Карпатах, де ще збереглися сліди вузькоколійних залізниць. В українському селищі міського типу Вигода вони побачили незвичайний пам'ятник – паротяг:

– Ми були там як туристи, знали, що є такий експонат. Ми хотіли заміряти елементи пам'ятника, у зв'язку з реконструкцією нашого паротяга. Нам здалося, що відтворення деяких елементів може бути корисним для нас. Ми зайшли всередину, але там проходили інші люди, а ми не хотіли, щоб хтось звернув на нас увагу. Ми пішли до власників пам'ятника, щоб отримати дозвіл. Так почалися перші контакти... – посміхається при цьому спогаді Маріуш Вермінський, президент Фонду Бещадської лісової залізниці.

W ten sposób trafili z czasem do władarzy Wygody, która stała się później partnerem projektu.

Za sprawą wspólnego przedsięwzięcia pod nazwą „Karpacka kolejka wąskotorowa – podróż śladami karpackiej kolejki leśnej” (akronim TrainToNature) i dofinansowania z Programu, na stacji głównej bieszczadzkiej „ciuchci” w Majdanie k. Cisnej powstanie centrum obsługi turystów oraz kładka nad torami ze ścieżką i platformą w koronach drzew. Pojawi się też oferta wąskotorowych drezyn rowerowych, które mają jeździć po wyremontowanym w ramach projektu odcinku. Zmienia się również na lepsze warunki pracy okolicznych mieszkańców, którzy zyskają nowoczesne zaplecze socjalne i nowe miejsca zatrudnienia:

– Pracy na pewno będzie więcej, dojdą pracownicy do obsługi drezyn. Turysty nie wypuści się przecież samego na trasę – będzie przejazd drezyn przez drogi, wszystko musi być zabezpieczone – snuje wizję przyszłości pan Marek.

– Nie da się tego porównać z tym co było, mamy wagony zadaszone, pracownik nie zmoknie, nie zmarznie. Trzeba się też liczyć z tym, że drewno nie grymasiło, tylko sobie jechało, a każdy turysta jest inny, niektórzy potrafią grymasić, marudzić... – komentuje z typowo bieszczadzkim humorem.

Таким чином вони вчасно потрапили до керівництва Вигодської селищної ради, яка згодом стала партнером проекту.

Завдяки спільному проекту «Карпатські вузькоколійки – мандрівка стежками карпатських лісових залізниць» (акронім: TrainToNature) та фінансуванню Програми, на головній станції Бещадської вузькоколійки в Майдані біля Цісної буде побудовано центр обслуговування відвідувачів та пішохідний міст через колії з доріжкою та оглядовим майданчиком у кронах дерев. Також будуть запропоновані велосипедні дрезини, які будуть їздити по відремонтованій в рамках проекту ділянці. Умови праці також зміняться на краще для місцевих жителів, які отримають сучасні соціальні об'єкти та нові робочі місця:

– Роботи точно додасться, буде більше працівників, які обслуговуватимуть вагончик. Туристів не пускатимуть на маршрут поодиночці, адже дрезини перетинатимуть дорогу, і все має бути безпечно, – каже Марек. – Не можна порівнювати з тим, що було раніше, у нас криті вагончики, працівник не мокне, не мерзне. Треба також враховувати, що дерево не кривилося, воно просто їхало, а кожен турист різний, деякі можуть кривитися, бурчати..., – коментує він з типовим бещадським гумором.

By przyciągnąć turystów i zapewnić im dobre warunki partner ukraiński stworzył w Wygodzie muzeum wąskotorówki wraz z rekreacyjnym otoczeniem. Tamtejsza kolejka „Karpacki Tramwaj” to jedna z największych atrakcji turystycznych regionu Kałusz. W ramach projektu szlak transportu drewna stanie się ścieżką pieszo-rowerową.

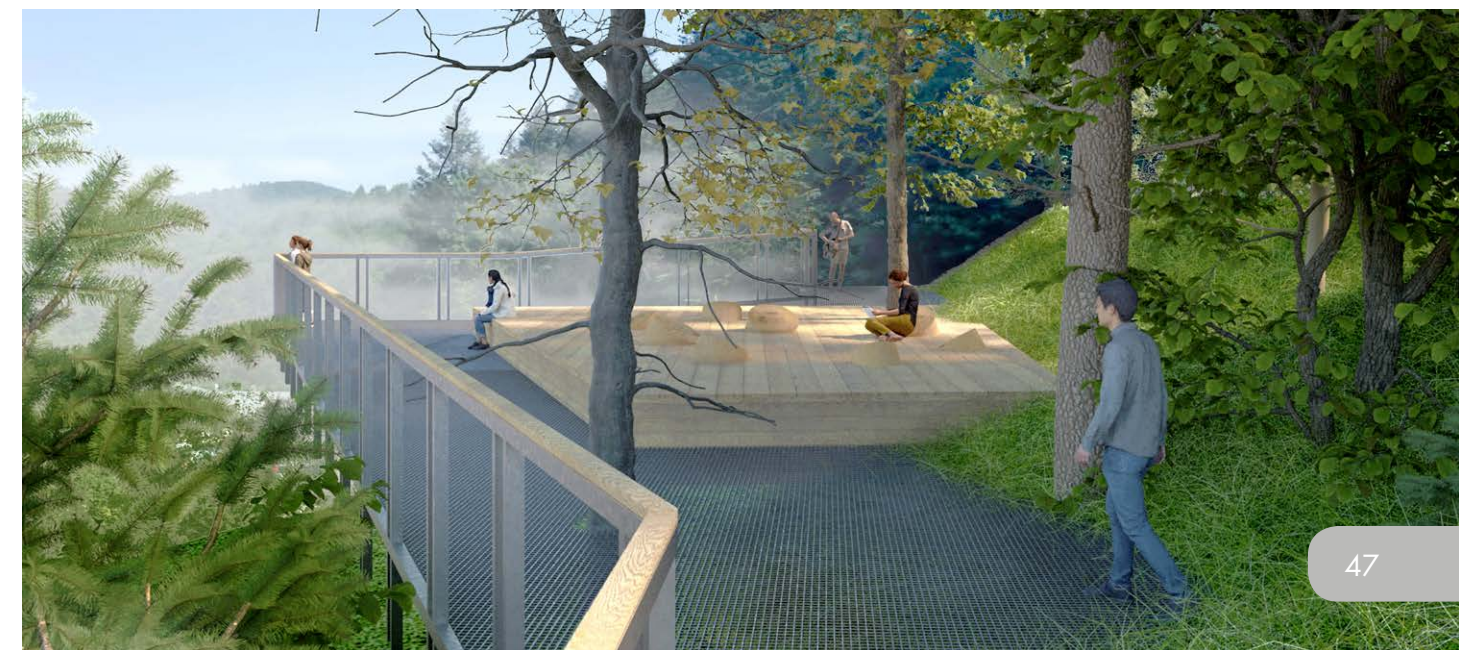
Tymczasem w Bieszczadach pan Marek pytany, czy tęskni za początkami swojej pracy z lat 80-tych, odpowiada:

– Czasami człowiek chciałby jeszcze się z tym drzewem przejechać. Trasę dobrze się pamięta i nie miałbym problemu, żeby się znów wybrać. Hamowało się ręcznie i to nie jeden wagon, tylko 3-4 na raz. Taka trochę kaskaderka. Teraz praca jest inna – człowiek się przystosował od 1997, kiedy powstała Fundacja. Przedtem obcowało się z naturą, przez las, na wagonach drewno, a teraz – trochę lasu i trochę ludzi...

Щоб привабити туристів та створити для них належні умови, український партнер створить у Вигоді музей вузькоколійної залізниці разом із рекреаційною зоною. Місцевий «Карпатський трамвай» є однією з найбільших туристичних визначних пам'яток Калушини. В рамках проекту маршрут транспортування деревини стане пішохідною та велосипедною доріжкою.

А тим часом у Бещадах, коли Марека запитують, чи не сумує він за початком своєї роботи у 1980-х роках, він відповідає:

– Іноді хочеться знову проїхатися з тим деревом. Маршрут добре пам'ятаю, і я без проблем поїхав би знову. Доводилося гальмувати вручну, і не один вагон, а 3-4 одночасно. Такий собі трюк. Зараз робота інша – ми звикли до неї з 1997 року, коли було створено Фонд Фундація. Раніше ти спілкувалися з природою, через ліс, деревину у вагонах, а тепер – трохи лісу і трохи людей....

Z NOTATNIKA BABCI...

— Powstała pierwsza w historii naszego Programu książka kucharska. Znajdziecie w niej przepisy, które pozwolą poznać smaki polsko-ukraińskiego pogranicza. Zachęcamy do sięgnięcia po apetyczne, sprawdzone, tradycyjne potrawy sporządzone z miejscowych produktów.

W publikacji znajduje się 41 pomysłów na kulinarną podróż w czasie i przestrzeni. Na pewno znajdziecie wśród nich coś dla siebie. Prezentujemy potrawy słodkie i słone, ziemniaczane i mięsne, często niezwykłe i zapomniane. Wszystkie mocno osadzone w regionalnej tradycji i rodzinnych domach, przekazywane z pokolenia na pokolenie.

Niezwykła jest już sama historia powstania książki. W zebraniu receptur pomógł konkurs „Z notatnika Babci – podziel się przepisem na tradycyjną potrawę”, który zorganizowaliśmy dla mieszkańców regionów Programu. Napłynęło niemal 100 zgłoszeń, a przesłali je miłośnicy gotowania w wieku od 12 do 78 lat! Każdy przepis to nie tylko sposób przygotowania potrawy, ale też historia – rodzinna, osobista, ukazująca, w jaki sposób różne wpływy łączą się i przenikają tworząc zróżnicowaną, bogatą mozaikę kulturową. Kulinarna różnorodność obejmuje wpływy polskie, ukraińskie, białoruskie, litewskie i żydowskie, a także elementy kuchni góralskiej – łemkowskiej i bojkowskiej.

Zapraszamy do gotowania i smacznego!

З БАБУСИНІНОГО ЗОШИТА...

— Вийшла перша кулінарна книга в історії нашої Програми. У ній ви знайдете рецепти, які вам дозволять відкрити для себе смаки польсько-українського прикордоння. Ми заохочуємо вас дослідити апетитні, перевірені часом традиційні страви, приготовані з місцевих продуктів.

Видання пропонує 41 ідей для кулінарної подорожі крізь час і простір. Ви обов'язково знайдете щось для себе. Ми представляємо солодкі та солоні страви, картоплю та м'ясо, часто незвичайні та забуті. Усі вони глибоко вкорінені в регіональних традиціях та сімейних домівках, передаються з покоління в покоління.

Історія створення книги сама по собі вражає. Конкурс «З бабусиного зошита – поділись рецептом традиційної страви», який ми організували для мешканців регіонів Програми, допоміг нам зібрати ці рецепти. Майже 100 заявок було подано ентузіастами кулінарії віком від 12 до 78 років! Кожен рецепт – це не лише спосіб приготування страви, а й історія – родинна, особиста, яка показує, як різні впливи поєднуються і переплітаються, створюючи багатий і різноманітний культурний візерунок. Кулінарне розмаїття включає польські, українські, білоруські, литовські та єврейські впливи, а також елементи гірської кухні – łemківської та бойківської.

Запрошуємо вас готувати та насолоджуватися!

ZAGUBY

— Zaguby to tradycyjna potrawa ludowa wywodząca się z dawnej kuchni Podlasia. Babcia opowiadała, że zaguby były przygotowywane z prostych składników, które zawsze były pod ręką: ziemniaków, cebuli, mąka i przypraw. Ich nazwa pochodzi od sposobu przygotowania – farsz „gubił się” w delikatnym cieście, które następnie gotowano lub smażyono. Były symbolem gospodarności i kreatywności w trudnych czasach. Dziś zaguby przypominają o naszych korzeniach i prostocie dawnych smaków, stając się kulinarnym łącznikiem między pokoleniami.

Przepis Marty Niemyjskiej z Drohiczyzna
WOJEWÓDZTWO PODLASKIE

Składniki na ciasto:

- 500 g mąki
- 200 ml wody

Farsz:

- 1 kg ziemniaków
- 2 cebule
- pieprz, sól, majeranek do smaku

W misce mieszamy mąkę z solą. Stopniowo dodajemy wodę, zagniatając, aż powstanie elastyczne i gładkie ciasto. Odstawiamy ciasto, aby odpoczęło. Ziemniaki obieramy i ścieramy na tarce o drobnych oczkach. Cebule kroimy w kostkę i podsmażamy na oleju, aż się zeszkli. Do podsmażonej cebuli dodajmy starte ziemniaki, doprawiamy solą, pieprzem i majerankiem. Smażymy, aż ziemniaki stracą surowość. Następnie rozwałkowujemy na duże, cienkie koło. Równomiernie rozsmarowujemy farsz na całej jego powierzchni, zwijamy w roladę i dokładnie skleamy brzegi. Zaguby kroimy na kilkucentymetrowe kawałki i wrzucamy do osolonej wrzącej wody i gotujemy, aż wypłyną na powierzchnię. Zaguby możesz podać na dwa sposoby: gotowane lub podsmażane – po ugotowaniu kroimy je w plastry i podsmażamy na złoty kolor.

ЗАГУБИ

— Загуби – це традиційна народна страва, що походить із давньої кухні Підляшшя. Бабуся розповідала, що загуби готували з простих продуктів, які завжди були під рукою: картоплі, цибулі, борошна та спецій. Їх назва походить від способу їх приготування – начинка «губилася» в ніжному тісті, яке потім варили або смажили. Вони були символом ощадливості та творчості у важкі часи. Сьогодні загуби нагадують нам про наше коріння та простоту давніх смаків, стаючи кулінарним зв'язком через покоління.

Рецепт Марти Немийської з Дорогичина
ПІДЛЯСЬКЕ ВОЄВОДСТВО

Інгредієнти для тіста:

- 500 г борошна
- 200 мл води

Начинка:

- 1 кг картоплі
- 2 цибулини
- перець, сіль, майоран за смаком

У місці змішайте борошно і сіль. Поступово додавайте воду, вимішуючи, поки не утвориться еластичне і гладке тісто. Відставте тісто відпочивати. Картоплю очистіть і натріть на дрібній тертці. Цибулю наріжте кубиками і обсмажте на олії до прозорості. До смаженої цибулі додати натерту картоплю, приправити сіллю, перцем і майораном. Смажити, поки картопля не втратить сирість. Потім розкачайте її у великий тонкий круг. Рівномірно розподілити начинку по всій поверхні тіста, згорнути в рулет і ретельно закріпити краї. Гриби наріжте шматочками довжиною кілька сантиметрів, киньте в підсолону киплячу воду і варіть, поки вони не спливають на поверхню. Подавати загуби можна двома способами: вареними або смаженими. Після варіння їх потрібно нарізати скибочками і обсмажити до золотистого кольору.

QUIZ

A teraz czas na odrobinę rozrywki – zapraszamy do udziału w quizie! Możesz sprawdzić, czy jesteś uważnym czytelnikiem, bo odpowiedzi na wszystkie pytania znajdziesz w tym wydaniu „The CROSSBORDERER”. Jeśli Ci się nie uda, nie martw się, klucz znajdziesz u dołu strony. Dobrej zabawy!

1. Województwo podlaskie słynie z cennej przyrody. Ile parków narodowych się w nim znajduje?
a) 2
b) 4
c) 6

2. Ile zamków jest w obwodzie tarnopolskim?
a) 12
b) 34
c) 56

3. Jakie miejsce nazywane jest „polską Amazonią”?
a) Rozlewiska Biebrzy i Narwi
b) dolina dolnego Bugu
c) ujście Sanu do Wisły

4. Co jest charakterystycznym elementem kultury obwodu tarnopolskiego?
a) bednarstwo
b) krzemienieckie gołąbki
c) haft borszczowski

5. Ile regionalnych punktów kontaktowych Programu działa na jego obszarze?
a) 8
b) 10
c) 13

6. Gdzie w październiku 2025 odbyło się posiedzenie Komitetu Monitorującego?
a) w Tarnopolu
b) we Lwowie
c) w Użhorodzie

7. Który polski park narodowy uczestniczy w projekcie *Youth4EcoEdu*?
a) Bieszczadzki
b) Narwiański
c) Magurski

8. Co stało się początkiem projektu *TrainToNature*? Poszukiwanie:
a) części do lokomotywy?
b) muzeum wąskotorówki?
c) historycznych dokumentów?

9. Ile projektów regularnych i dużych projektów infrastrukturalnych z Programu Interreg NEXT Polska – Ukraina 2021-2027 zostało zakontraktowanych do końca 2025 r.?
a) 36
b) 72
c) 87

10. Ile wniosków wpłynęło w pierwszym naborze Funduszu Małych Projektów w priorytecie ŚRODOWISKO?
a) 74
b) 93
c) 126

ВІКТОРИНА

А тепер трохи розваги – пройдіть нашу вікторину! Перевірте свої навички читання, адже ви знайдете всі відповіді у цьому випуску журналу «The CROSSBORDERER». Якщо ви не зрозумієте, не хвилюйтеся, ви знайдете відповідь внизу сторінки. Бажаємо вам гарної гри!

1. Підляське воєводство славиться своєю цінною природою. Скільки тут національних парків?
a) 2
b) 4
c) 6

2. Скільки замків є в Тернопільській області?
a) 12
b) 34
c) 56

3. Яке місце називають «польською Амазонкою»?
a) заплави річок Бебжа та Нарев
b) долина Нижнього Бугу
c) місце впадіння річки Сян у Віслу

4. Що є характерним елементом культури Тернопільської області?
a) бондарство
b) кременецькі голубці
c) борщівська вишивка

5. Скільки регіональних контактних пунктів Програми працює в межах її території підтримки?
a) 8
b) 10
c) 13

6. Де відбулося засідання Моніторингового комітету у жовтні 2025 року?
a) в Тернополі
b) у Львові
c) в Ужгороді

7. Який польський національний парк бере участь у проекті *Youth4EcoEdu*?
a) Бещадський
b) Нарвянський
c) Магурський

8. Що започаткувало проєкт *TrainToNature*? Пошук:
a) деталей локомотива?
b) музею вузькоколійки?
c) історичних документів?

9. Скільки регулярних та великих інфраструктурних проєктів з Програми Interreg NEXT Польща – Україна 2021-2027 zakontraktowano до кінця 2025 року?
a) 36
b) 72
c) 87

10. Скільки заявок було отримано в рамках першого конкурсного набору Фонду малих проєктів у пріоритеті «СПІВПРАЦЯ»?
a) 74
b) 93
c) 126

Program Interreg NEXT Polska – Ukraina 2021-2027

Wspólny Sekretariat (WS)

Centrum Projektów Europejskich
ul. Puławska 180, 02-670 Warszawa, Polska
e-mail: js@pl-ua.eu
tel: +48 22 378 31 79

Oddział WS we Lwowie

ul. Wynnyczenki 14, Lwów, Ukraina
e-mail: branch.lviv@pl-ua.info
tel.: +38 677 076 760

Regionalne punkty kontaktowe:

<https://pl-ua.eu/pl/skontaktuj-sie>

Програма Interreg NEXT Польща – Україна 2021-2027

Спільний секретаріат

Центр європейських проєктів
вул. Пулавська, 180, 02-670 Варшава, Польща
e-mail: js@pl-ua.eu
тел.: +48 22 378 31 79

Представництво у Львові

Україна, м. Львів, вул. Винниченка 14
e-mail: branch.lviv@pl-ua.info
тел.: +38 67 707 67 60

Регіональні Контактні Пункти:

<https://pl-ua.eu/ua/контакти>

www.pl-ua.eu

www.facebook.com/InterregPLUA

Zdjęcie na okładce:

Przełom Wisłoka w Rudawce Rymanowskiej (fot. Krzysztof Zajączkowski)

Autorzy zdjęć wewnątrz numeru:

Serhij Kanczyrenko, Roman Pawluk, Wojciech Domagala, Anna Bociąg-Pastuszek, Marcin Stanczyk, Wojciech Zalewski, Adam Supiński. Wykorzystano także zasoby własne Programu i projektów.

Фотографія на обкладинці:

Ущелина річки Віслок у Рудавці Римановській (фото Кшиштоф Зайончковський)

Фотографії у випуску:

Сергій Канциренко, Роман Павлюк, Войцех Домагала, Анна Боцьонг-Пастушак, Марцін-Станчик, Войцех Залевський, Адам Супінський. Також було використано власні ресурси та проєкти Програми.

Niniejsza publikacja została przygotowana przy pomocy finansowej Unii Europejskiej, w ramach Interreg NEXT Polska – Ukraina 2021-2027. Odpowiedzialność za zawartość tej publikacji leży wyłącznie po stronie jego autorów i nie może być w żadnym przypadku traktowana jako odzwierciedlenie stanowiska Unii Europejskiej.

Program dołożył wszelkich starań w celu zapewnienia dokładności informacji zawartych w niniejszym magazynie, jednak nie ponosi odpowiedzialności za jakiegokolwiek informacje, nieścisłości techniczne, błędy typograficzne itp. pochodzące ze źródeł zewnętrznych. Informacje i linki mogą ulec zmianie bez powiadomienia. Powielanie jest dozwolone pod warunkiem podania źródła.

Egzemplarz bezpłatny

Дана публікація підготовлена за фінансової підтримки Європейського Союзу в рамках Interreg NEXT Польща – Україна 2021-2027. Відповідальність за зміст цієї публікації лежить виключно на її авторах і за жодних обставин не може розглядатися як така, що відображає позицію Європейського Союзу.

Програма доклала всіх зусиль для забезпечення точності інформації, що міститься в цьому журналі, але не несе відповідальності за будь-яку інформацію, технічні неточності, типографічні помилки тощо, які можуть походити із зовнішніх джерел. Інформація та посилання можуть бути змінені без попереднього повідомлення. Передрук та інше використання матеріалів дозволяється за умови посилання на джерело.

Безкоштовна копія